

مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران

مهدی پیری سقرلو^۱
آرش تحریری^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۰

چکیده

هدف: هدف این پژوهش، بررسی مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران می‌باشد.

روش پژوهش: روش تحقیق پژوهش حاضر، تحلیل محتوای کیفی است. جامعه آماری این پژوهش اساتید حسابداری دانشگاه‌های برتر ایران که در پیدایش و توسعه حسابداری دانشگاهی در ایران تأثیرگذار بوده‌اند می‌باشد. راهبرد نمونه‌گیری این پژوهش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف است. روش گردآوری داده‌ها، مصاحبه غیرساختارمند بوده که در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ انجام شده است.

یافته‌ها: تحلیل‌ها نشان می‌دهد که ۱۰ مؤلفه کلان (مؤلفه‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، پدیده‌های اجتماعی و تاریخی، دولت، الزامات قانونی، حساب‌خواهی و حسابداری، دانشگاه‌ها و سایر مراکز و نهادها، ارتباطات آموزشی و پژوهشی و صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها)، بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری: از میان سازه‌های ده‌گانه برآمده از نتایج پژوهش حاضر عوامل اقتصادی، سیاسی و دولت بیشترین تأثیر را بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران داشته است. همچنین اقتصاد و سیستم آموزش عالی دولتی در ایران به عنوان مانعی در توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران شناسایی شد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند به تصمیم‌گیرندگان در حوزه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های کشور در راستای توسعه آموزش حسابداری کمک نماید.

واژه‌های کلیدی: آموزش عالی، آموزش حسابداری، رشته حسابداری، دانشگاه‌های ایران.

۱. گروه حسابداری، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران، m.piris@alumni.ut.ac.ir

۲. گروه حسابداری، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران، نویسنده مسئول، arashtahriri@ut.ac.ir

۱- مقدمه

رشته‌های علمی، شاخه‌ای خاص از یادگیری یا مجموعه‌ای از دانش خاص هستند که فعالیت‌های تحقیقات علمی و یافته‌های حاصل از آن علم را شامل شده و به عنوان ساختارهای سازمان یافته در چارچوب دانشگاه عمل می‌کنند. این ساختارها یک شبکه شناختی و اجتماعی را برای ارتقای دانش فراهم می‌نمایند. توسعه رشته‌های دانشگاهی در مسیرهای مختلفی اتفاق می‌افتد. گسترش پیکره علوم مختلف حاصل افزایش نظریه‌ها، اصول و روش‌های بنیادین و پایه‌های کاربردی رشته‌هایی است که بر مسائل کاربردی و عملی وابسته به حوزه‌های خاص تمرکز دارند و اغلب موجب شکل‌گیری هویت رشته دانشگاهی گردیده است (قرونه، ثنائی‌پور، امامی، ۱۳۹۷). فلسفه وجودی نهاد آموزش عالی، توسعه علمی و توانمندی جامعه در علم، فناوری و گسترش فرهنگ، اقتصاد و فناوری ملی است (رجب‌زاده، مرتضوی، دوستار، آخوندی، ۱۳۹۹). آموزش عالی در تمامی کشورهای جهان ادامه آموزش‌های اختصاصی است، در صورتی که برون داده‌های این مرکز بتواند منطبق بر اهداف متعالی تربیت شوند، قادر خواهند بود که سکاندار پیشرفت و تعالی جامعه بزرگ ایران باشند. به طور کلی رشته‌های تحصیلی در پاسخ به نیازهای موجود در جامعه ایجاد می‌شود. رشته حسابداری نیز همانند علوم دیگر در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی به وجود آمده است و با توجه به تغییرات سریع و رشد روزافزون جوامع، این رشته نیز تحول یافته و اکنون به عنوان یکی از رشته‌های مهم تحصیلی به شمار رفته و با تقاضای فزاینده‌ای نیز روبرو گردیده است. حسابداری رشته‌ای است که آثار مالی ناشی از تصمیم‌گیری‌های اقتصادی را منعکس می‌سازد و آنها را در قالب اعداد و ارقام ارائه می‌نماید، همچنین به ارزیابی فعالیت‌های اقتصادی می‌پردازد و اطلاعاتی را جهت تصمیم‌گیری ارائه می‌کند، یعنی در واقع، حسابداری به مدیریت یا مالکیت شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی و سایر استفاده‌کنندگان، گزارش‌هایی از رویدادهای مالی ارائه می‌کند (شورورزی، کده، معقول، ۱۳۹۲). آموزش یک امر بسیار مهم برای پیشرفت و توسعه اقتصادی و اجتماعی و همچنین پیشرفت آموزش عالی به حساب می‌آید و تأکید بر بهبود کیفیت و کارایی و نوآوری در زمینه عرضه آموزش باعث برطرف کردن و توسعه نیازهای فردی و انطباق با نیازهای جامعه و توسعه و رفع نیازهای آینده می‌شود. نظام آموزشی حسابداری در هر کشوری با توجه به نیازهای بومی همان کشور تدوین می‌شود. آموزش حسابداری را می‌توان به تاریخچه حسابداری متصل نمود با توجه به تاریخ و براساس مدارک کشف شده و بررسی دانشمندان، قدمت حسابداری در جهان به ۶۰۰۰ سال قبل می‌رسد، پس وقتی که تاریخچه حسابداری قدمت بالایی دارد طبیعتاً آموزش آن نیز هم قدمت بالایی دارد. در توسعه اقتصادی هر کشور، نظام حسابداری وظیفه فراهم ساختن اطلاعات مالی دقیق، به موقع و قابل اطمینان مورد نیاز برای مراحل گوناگون فرایندهایی چون تهیه، اجرا و کنترل پروژه‌های توسعه‌ای را به عهده دارد. در نتیجه، این واقعیت را نمی‌توان کتمان نمود که در کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران، گسترش و توسعه حسابداری بخشی از زیرساخت‌های لازم برای رسیدن به اهداف توسعه اقتصادی را تشکیل می‌دهد. با توجه به اینکه ترویج علم و دانش از طریق آموزش صحیح میسر است به منظور اعتلاء و رساندن حسابداری به جایگاه واقعی خود در ایران باید برای آموزش آن

اهمیت قائل شد. امروزه کشورهای مختلف جهان از ساختارهای آموزشی متفاوتی برخوردار هستند که طبیعتاً ساختارهای فوق در هر کشوری بنا بر سیاست‌ها، برنامه‌ها و اهداف مورد نظر آن کشور متفاوت است (رحیمی‌باغی، طهماسبی، ۱۳۹۲). از منظر دیگر حسابداری از علوم اجتماعی است که آثار خود را بر جامعه می‌گذارد و همچنین در اثر توسعه نیازها و خواست‌های جوامع در خودش تغییرات شگرفی را مشاهده می‌کند. (اقدام مزرعه، نیکومرام، رهنمای رودپشتی، بنی مهد، ۱۳۹۸). در این بین عوامل متعددی از قبیل میزان مبادلات و ارتباطات بین‌المللی با سایر کشورها، سطح توسعه اقتصادی، ماهیت واحدهای تجاری و رابطه آنها با ارائه‌دهندگان سرمایه، محدودیت‌های سیاسی و اقتصادی، ساختار قانونی، قوانین مالیاتی، سطح تورم و سطح آموزش، عوامل محیطی مهمی هستند که بر فرآیند آموزش حسابداری تأثیر می‌گذارند. دیانتی دیلمی (۱۳۹۹) معتقد است، بخش بزرگی از مشکلات در سطح دانشگاهی آموزش حسابداری نیز از وضعیت نامطلوب زیست‌بوم آموزش عالی در سطح مدیریت (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، حرفه‌ای به آنها تحمیل می‌شود (دیانتی دیلمی، ۱۳۹۹). از منظر ضرورت انجام پژوهش می‌توان گفت، پژوهش‌های انجام شده در حوزه توسعه حسابداری، بیشتر به بررسی و مطالعه توسعه حسابداری به معنای عام پرداخته‌اند و به صورت خاص توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها و عوامل مؤثر بر آن مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار نگرفته است. همچنین جنبه دیگر نوآوری این پژوهش این است که می‌توان با اجرای آن با افرادی که در پیدایش، توسعه و شکل دادن به آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران فعالیت می‌کنند مصاحبه و نظرات مکنون در سینه آنان را دریافت و تجزیه و تحلیل و تبیین کرد. با توجه به اینکه اکثر پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با حوزه آموزش حسابداری در ایران به بررسی موانع و عوامل مؤثر بر آموزش و توسعه حسابداری پرداخته است و هیچکدام از محققان به دانسته‌ها و تجربیات مکنون و زیسته کسانی که از خبرگان و قدمای آموزش حسابداری دانشگاهی در ایران هستند، مراجعه نکرده‌اند، تا اینکه سیر تطور و راه پیموده شده و مؤلفه‌های درگیر با آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران را مورد بررسی قرار دهند و نسبت به بررسی و مستندسازی آن اقدام نمایند. در پژوهش حاضر با مراجعه به دانسته‌ها، تجربیات و مسیر پیموده شده کسانی که از خبرگان و قدمای آموزش حسابداری دانشگاهی در ایران می‌باشند، مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران شناسایی، تبیین و مورد بررسی قرار می‌گیرد و ضمن آگاهی از سازه‌های کلان در ارتباط با توسعه آموزش حسابداری دانشگاهی در ایران، نقاط قوت و ضعف آن مشخص شده و مجموعه دانش به دست آمده برای برنامه‌ریزی و رسیدن به استانداردهای بهتر و طی ادامه مسیر به کار آید. در این راستا پژوهش حاضر نظرات و تجربیات اساتید با تجربه حسابداری در خصوص تأثیر مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری دانشگاهی در ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد. سوال اصلی تحقیق این است که مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران چیست؟ به بیان دیگر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران در چه بستر و تحت تأثیر چه عوامل کلان و فراز و نشیب‌هایی محقق شده است. مقاله حاضر درصدد پاسخ به سؤال پیشگفته است تا از این طریق شناخت

بیشتری از ارتباطات عوامل کلان تأثیرگذار بر آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران به دست آید و مبنایی برای تقویت و توسعه آموزش حسابداری دانشگاهی فراهم شود.

۲- مبانی نظری و تدوین فرضیه‌ها

۲-۱- آموزش

آموزش، تجربه‌ای مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در فرد است که او را قادر به انجام کار و بهبود بخشی از توانایی‌ها، مهارت‌ها، دانش، نگرش و رفتار می‌سازد. آموزش به مفهوم تغییر دانش، نگرش و تعامل است (دسلر^۱، ترجمه پارسائیان و همکاران، ۱۳۹۷). به عبارتی دیگر منظور از آموزش، کلیه مساعی و کوشش‌هایی است که در جهت ارتقای سطح دانش و آگاهی، مهارت‌های فنی، حرفه‌ای و شغلی و همچنین ایجاد رفتار مطلوب در کارکنان یک سازمان به عمل می‌آید و آنان را آماده انجام وظایف و مسئولیت‌های شغلی خود می‌نماید (ابطحی، ۱۳۹۳) (فیروزیان، سروری، ۱۴۰۰).

در یک طبقه‌بندی می‌توان آموزش را به دو بخش ۱- آموزش حرفه‌ای (ضمن خدمت) و ۲- آموزش دانشگاهی طبقه‌بندی نمود. آموزش ضمن خدمت (موضوع این پژوهش نمی‌باشد)، عبارت است از بهبود بخشیدن فعالیت‌های آموزشی و پرورشی مرتبط با رشته تخصصی کارکنان که عمدتاً یا انحصاراً به قصد دانش افزایی، کسب مهارت و تغییر نگرش‌های حرفه‌ای ایشان، صورت می‌گیرد. گولدستین^۲، آموزش ضمن خدمت را فرآیند اکتساب نظامدار مهارت‌ها، قوانین، مفاهیم یا نگرش‌هایی می‌داند که منجر به بهبود عملکرد افراد در محیط کار می‌شود (گولدستین، ۱۹۹۲) (عطاران، رضایی زاد، ۱۳۹۹).

۲-۲- آموزش دانشگاهی

آموزش دانشگاهی (آموزش عالی) که موضوع مرتبط با این پژوهش است، به سطحی از آموزش گفته می‌شود که در دانشگاه‌ها، کالج‌ها و موسسات فناوری که مدرک دانشگاهی ارائه می‌دهند وجود دارد. هدف آموزش دوران دانشگاه، آموزش دانش و معلوماتی است که افراد را برای خدمت در سازمان‌ها آماده سازد (شریفی و همکاران، ۱۳۹۱) (فیروزیان، سروری، ۱۴۰۰). آموزش عالی، معرف نوع مهمی از سرمایه‌گذاری در منابع انسانی است که با فراهم آوردن و ارتقاء بخشیدن دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز کارکنان ارشد فنی، حرفه‌ای و مدیریتی به توسعه اقتصادی کمک می‌کند. آموزش عالی به طور قطع نه تنها موجب ترویج دانش می‌شود بلکه با پیشرفت‌های تحقیقاتی، علمی و تکنولوژیک، دانش جدید به وجود می‌آورد. برنامه آموزش عالی به منظور پاسخگویی به تقاضاهای بازار کار برای نیروی انسانی ماهر و متخصص از توجه خاصی در اکثر کشورها برخوردار

1 Deseler

2 Goldstien

است (مظاهری کوپایی، ۱۳۷۴). دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی به عنوان اصلی‌ترین و اساسی‌ترین مرکز تربیت نیروی انسانی به شمار می‌روند. این مراکز برای تربیت افراد توانمند، متخصص و کارآفرین باید از کارایی و اثربخشی بالایی برخوردار باشند. این امر مستلزم شایستگی، صلاحیت علمی و اخلاقی همه استادان است و برنامه‌های آموزشی این مراکز باید به گونه‌ای باشد که بتوانند نیروهای انسانی کارآمدی را برای رشد و توسعه حسابداری به جامعه تحویل دهند (محمدزاده سالطه و همکاران، ۱۳۹۳). آموزش عالی در حسابداری یکی از بخش‌هایی است که در دهه‌های اخیر به دلیل جهانی شدن (گالفر، هاسلم، کملا^۱، ۲۰۰۹)، تجاری‌سازی (گودری، پارکر^۲، ۲۰۱۴) و تغییر مرزهای حرفه‌ای تغییرات قابل توجهی را تجربه کرده است (کارانماکی^۳، ۲۰۰۴). در اقتصادهای در حال گذار و در حال توسعه، تغییرات در آموزش حسابداری ماهیت رادیکال‌تری دارند که با بی‌ثباتی‌های سیاسی، انقلاب‌ها و تغییرات چشمگیر محیط‌های سیاسی-اجتماعی افزایش می‌یابد (احمد و گائو، ۲۰۰۴، ژانگ، بویس، احمد^۴، ۲۰۱۴). منظور از آموزش حسابداری، فعالیتی است که به تعلیم راه‌ها و روش‌ها و فنون لازم در فرآیند جمع‌آوری، طبقه‌بندی و گزارش داده‌هایی می‌پردازد که این داده‌ها بسیار مهم بوده و می‌توانند روی تصمیم افراد و تصورات و قضاوت‌های آنها اثر بگذارد. ضروریست که دانشگاه‌ها شیوه آموزشی مؤثر و کارآمدی در تعلیم و تربیت دانشجویان رشته حسابداری داشته باشند تا این دانشجویان در آینده بتوانند نیازهای دنیای صنعت را به خوبی برآورده ساخته و در شغل حرفه‌ای خود موفق باشند (دیانتی دیلمی، پاکزاد، ۱۳۹۶). بر اساس پیشنهاد کمیسیون تحول آموزش حسابداری آمریکا، آموزش دانشجویان حسابداری با رویکرد "چگونه آموختن"، مستلزم تغییر نوع نگاه مربیان این رشته نسبت به برنامه‌های آموزشی است. از سوی دیگر، این امر شامل چگونگی آموزش دانشجویان و نحوه تدوین سرفصل‌های درسی نیز می‌باشد. البته این تغییرات آرمانی نیازمند همت عالی مربیان این رشته در خصوص یادگیری و پژوهش‌های دهه اخیر نیز، تدریس روش‌های جدید و ناشناخته است (بیل، ۲۰۱۰)

آموزش حسابداری نوین و دانشگاهی در سطح جهانی، از دانشگاه‌های ایالات متحده آمریکا در سال ۱۸۸۳ آغاز شد. برنامه‌های حسابداری دانشگاهی گذشته متمرکز بر آموزش فنی و آزمون حسابدار رسمی^۵ بوده است. از همان آغاز آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها، اختلاف‌نظر در مورد برنامه درسی حسابداری وجود داشته است. منرو، پرویتس (۱۹۹۸) بیان داشته‌اند، اکثر کارکنان حرفه‌ای حسابداری معتقدند که تسلط بر روش‌های فنی حسابداری به طور مؤثرتر از تجربه و سابقه عملی نقش دارد و در طول تاریخ به علت گسترش اقتصاد کشورها و گسترش دانش حسابداران، تغییرات آموزش حسابداری بارها مورد بازبینی و تجدیدنظر قرار گرفته است. آموزش ابتدایی حسابداران که در اواخر دهه ۱۷۰۰ و اوایل دهه ۱۸۰۰ وجود داشت، به دنبال سنت کارآموزی

¹ Gallhofer, Haslam, Kamla

² Guthrie, Parker

³ Kurunmaki

⁴ Zhang, Boyce, Ahmed

⁵ CPA

انگلیسی بوده است (چو، من، ۲۰۱۲). در کشور ایران با توجه به اعزام دانشجویان ایرانی با بورسیه بانک ملی برای تحصیل در رشته حسابداری نوین در سال ۱۳۱۴ و ۱۳۱۵ به کشور انگلستان آغاز شد. در همین راستا سازمان‌های دیگری همچون وزارت امور اقتصادی و دارایی و شرکت ملی نفت ایران نیز برنامه‌های مشابهی را دنبال کردند که در پی آن ۱۵۰ دانشجوی حسابداری از مزایای برنامه‌های آن بهره‌مند شدند. تا سال ۱۳۷۱ نیز حدود ۲۰ دانشگاه دولتی در کشور مجری آموزش‌های دانشگاهی در حسابداری بودند که چهار مورد آنها در مقطع تحصیلات تکمیلی نیز دانشجو می‌پذیرفتند (ثقفی، محدزاده نوین، ۱۳۷۱، ص ۸۳) (صالحی، نصیرزاده، رستمی، ۱۳۹۳). حسابداری نوین تقریباً نیم قرن پیش در ایران پایه‌گذاری شده است. دامنه علمی حسابداری تا زمان مراجعت فارغ‌التحصیلان دوره حسابداری از کشور انگلستان وسعت پیدا نکرد. اولین گروه این دانشجویان در سال ۱۳۱۵ توسط بانک ملی به انگلستان اعزام شدند. هفت نفر از آنها پس از فارغ‌التحصیلی بین سال‌های ۲۵-۱۳۲۳ به ایران مراجعت کرده و هر یک به سهم خود منشا خدمات قابل ملاحظه‌ای در زمینه اشاعه حسابداری نوین شدند. در ادامه جا دارد به سه مرکز آموزش عالی حسابداری در ایران اشاره شود که نقش مهمی را در توسعه حسابداری نوین ایفا نموده‌اند. اولین مرکز، دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی دانشگاه تهران که از سال ۱۳۳۴ به آموزش دانشجویان در مقطع کارشناسی در رشته‌های علوم اداری و مدیریت بازرگانی و نیز در مقطع کارشناسی ارشد در رشته‌های اداره امور دولتی و مدیریت بازرگانی و حسابداری اشتغال داشته است و تدریس حسابداری در دانشگاه تهران با همت و تلاش‌های خستگی‌ناپذیر آقای فضل‌الله اکبری انجام شده است. دومین مرکز، دانشکده حسابداری و علوم مالی شرکت ملی نفت ایران (آموزشگاه حسابداری سابق) که در سال ۱۳۳۶ هفت سال پس از ملی شدن صنعت نفت، به همت استادان به نام حسابداری آن زمان از جمله اسماعیل عرفانی و حسن سجادی نژاد و با پشتیبانی عبدالله انتظام، مدیرعامل وقت شرکت ملی نفت ایران، بنیان گذاشته شد. سومین مرکز، موسسه عالی حسابداری توسط عزیز نبوی در سال ۱۳۴۳ بنیانگذاری شد و بیشترین دانش‌آموختگان حسابداری در ایران در دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ تحصیلات عالی خود را در این مؤسسه گذراندند. لازم به ذکر است علاوه بر سه مرکز پیشگفته، با گذشت زمان سایر دانشگاه‌های کشور در اعتلای آموزش حسابداری همکاری داشته‌اند، به طوری که امروزه حسابداری در اکثر دانشگاه‌های کشور آموزش داده می‌شود. همچنین سازمان حسابرسی در حوزه آموزش و تهیه و انتشار منابع آموزشی حسابداری کشور جایگاه ارزنده‌ای را به خود تخصیص داده است (پیری سقرلو، تحریری، حجازی، صمدی، ۱۴۰۰).

ادبیات حسابداری مؤید این است که وقتی که محیط تجاری تغییر می‌کند نیاز و تقاضا برای تغییر در اطلاعات مالی ارائه شده توسط سیستم حسابداری منجر به توسعه آموزش حسابداری می‌شود (بلکویی^۱، ۱۹۸۵). آموزش یک امر بسیار مهم برای پیشرفت و توسعه اقتصادی و اجتماعی و همچنین پیشرفت آموزش

عالی به حساب می‌آید؛ و تأکید بر بهبود کیفیت و کارایی و نوآوری در زمینه عرضه آموزش برای برطرف کردن و توسعه نیازهای فردی و انطباق با نیازهای جامعه و توسعه و رفع نیازهای آینده می‌شود (ونگلیو، کوین، ۲۰۱۸) (جامعی، ۱۳۹۷).

آموزش حسابداری تحت تأثیر عوامل مرتبط گوناگون است، عمده‌ترین این متغیرها می‌تواند شامل اقتصاد، سیاست، فرهنگ، نیازهای جامعه و کسب و کار و غیره باشد. تغییرات عمده‌ای که در نظام اقتصادی کشور در سال‌های اخیر صورت گرفته، از جمله عمومی شدن مالکیت سازمان‌ها، انتشار اوراق مشارکت برای تأمین مالی شرکت‌ها، تشکیل بورس اوراق بهادار و سایر بازارهای مالی باعث شده است تا نیاز به اطلاعات حسابداری بیش از پیش احساس شود. این اطلاعات توسط مدیریت شرکت‌ها تهیه و باید به وسیله شخصی مستقل از شرکت به منظور رفع نیاز استفاده‌کنندگان و تصمیم‌گیران در سطح خرد و کلان حسابرسی شوند. این اشخاص باید در زمینه حسابداری و حسابرسی از تخصص و مهارت کافی برخوردار باشند. پردازش و تربیت نیروی انسانی متخصص در رشته حسابداری و حسابرسی، نیاز به ساختار آموزشی موثر و کارا در این رشته دارد. نظام آموزش حسابداری در هر کشوری باید با توجه به نیازهای بومی همان کشور تدوین شود. چنانچه بریستون در این زمینه اظهار می‌دارد "هر کشوری ویژگی‌های سیاسی و اجتماعی و اقتصادی خودش را دارد و به احتمال زیاد هدف‌ها و نیازهای اطلاعاتی مدیران اقتصادی هر کشور نسبت به کشور دیگر متفاوت است. در نتیجه هر کشوری باید سیستمی متناسب با نیازهای خود طراحی و اجرا کند (نون‌هال نهر، محمدزاده سالطه، حمدالهی، ۱۳۹۳). از سوی دیگر در حوزه پاسخگویی، باید گفت که، آموزش حسابداری، شرکت‌ها را قادر می‌سازد تا پاسخگوی تغییرات در اقتصاد و فناوری باشند (ساندو، حسین، متلای، ۲۰۱۲) (مندیلایس، کورتیدایس، فلورا، والسامیدیس، ۲۰۱۶). تحقیقات انجام شده در زمینه توسعه حسابداری بیانگر این است که عوامل اقتصادی مهم‌ترین عامل توسعه حسابداری است (چوی، مولر، ۱۹۸۴، آرپان، رادلبود، ۱۹۸۵) و هرچه اقتصاد توسعه یافته‌تر می‌شود نقش اجتماعی حسابداری برای اندازه‌گیری و انتقال اطلاعات اقتصادی با اهمیت‌تر می‌شود و طبیعتاً آموزش حسابداری بیشتر احساس می‌شود. یکی دیگر از عوامل مهم شکل‌گیری آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها، نیازهای دنیای کسب و کار است و ساختار آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها بر اساس انتظارات دنیای تجارت که فارغ‌التحصیلان را به کار می‌گیرد، موضوع مهمی است که لازم است بر آن تأکید شود (آکبولیو، ممدوف، شهبازلی، ۲۰۲۱). در این خصوص براساس مطالعات محققان (کوک، والاک، ۱۹۹۰، دوپنیک، سالتر، ۱۹۹۵،

- 1 Sandhu, Hussain, Matlay
- 2 Mandilas, Kourtidis, Florou, Valsamidis
- 3 Choi, Mueller
- 4 Arpan, J.S. Radelbaugh
- 5 Akbulaev, Mammadov, Shahbazli
- 6 Cooke, T.E. Wallace
- 7 Douppnik, T.S. Salter

فرانک^۱، ۱۹۷۹، نایر، فرانک^۲، ۱۹۸۰، سالتر^۳، ۱۹۹۸)، شواهدی در مورد تأثیر توسعه اقتصادی بر توسعه حسابداری و آموزش حسابداری ارائه شده است و مطالعات آنان نشان داده است که شواهد موجود درباره اثر محیط اقتصادی بر توسعه حسابداری متفاوت می‌باشد. این در حالی است که بلکویی (۱۹۸۳)، آدهی کاری و تندکار^۴ (۱۹۹۲) و ویلیامز^۵ (۱۹۹۹) در یافتن شواهدی که از تأثیر توسعه اقتصادی بر توسعه حسابداری حمایت کند، ناکام ماندند. به هر حال، بررسی اثر توسعه اقتصادی بر توسعه حسابداری در ایران در دوره‌های مختلف می‌تواند فراهم آورنده فهم بهتری از چگونگی توسعه آموزش حسابداری باشد.

از منظر دیگر، محیط سیاسی به صورت مستقیم و غیرمستقیم می‌تواند بر توسعه حسابداری مؤثر باشد. بلکویی (۱۹۸۵، ۱۹۸۳) در این خصوص بیان می‌کند که محیط سیاسی به صورت کلی و میزان حقوق سیاسی و رعایت آزادی اجتماعی به صورت مشخصی اثر با اهمیتی بر توسعه آموزش حسابداری دارد. به طور کلی محققان معتقدند که متغیرهای محیط سیاسی نظیر دولت‌ها می‌تواند بر محیط اقتصادی و همچنین بر محیط حسابداری تأثیرگذار باشد (بارو^۶، ۱۹۹۱، لارسون، کنی^۷، ۱۹۹۵) (اعتمادی، توکلی محمدی، ۱۳۸۴). از سوی دیگر بلکویی (۱۹۸۳) عوامل مؤثر بر توسعه حسابداری را به سه دسته متغیرهای محیط سیاسی، محیط اقتصادی و محیط جغرافیایی طبقه‌بندی می‌کند. محیط سیاسی شامل حقوق سیاسی، آزادی‌های شهروندی و سیستم سیاسی است؛ محیط اقتصادی شامل سیستم اقتصادی، تولید ناخالص ملی سرانه، نرخ رشد درآمد ملی، نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص ملی و نسبت صادرات کالا و خدمات به تولید ناخالص ملی می‌باشد؛ و محیط جغرافیایی شامل جمعیت است که این سه دسته متغیر بر توسعه آموزش حسابداری و کفایت گزارشگری و افشاء در یک کشور تأثیر می‌گذارند (بلکویی، ۱۹۸۳). شایان ذکر است، کیفیت آموزش حسابداری در کشورها تأثیر قابل توجهی در نوع حسابداری ایجاد می‌کند. طبیعتاً کیفیت آموزش نیز تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله سطح توسعه اقتصادی، روابط سیاسی و اقتصادی با سایر کشورها قرار دارد. برخی از کشورها از لحاظ حسابداری در مؤسسات آموزش عالی خود دارای سابقه طولانی هستند. در چنین کشورهایی، دانشجویان دانشگاه می‌توانند حسابداری را به عنوان رشته اصلی تحصیل در دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا انتخاب کنند. در این برنامه‌ها، دانشجویان می‌توانند یک آموزش دقیق در حسابداری را ببینند و افراد کاملاً آموزش دیده‌ای آماده ورود به حرفه حسابداری شوند (هافستد^۸، ۱۹۸۰).

- 1 Frank
- 2 Nair R.D. Frank
- 3 Salter
- 4 Adhikari, A. Tondkar
- 5 Williams
- 6 Barro
- 7 Larson, R.K. Kenny
- 8 Hofstede

۳- پیشینه پژوهش

از این رو پیشینه مطالعات انجام شده مرتبط و نزدیک با توسعه و پیشرفت رشته حسابداری و مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر آن قابل تأمل است که در ادامه به برخی از یافته‌های پژوهش‌های انجام شده اشاره می‌شود. در ابتدا تعدادی از پژوهش‌هایی که به مطالعه عوامل مؤثر بر توسعه و بالندگی حسابداری و همچنین عوامل مرتبط با توسعه شیوه‌های حسابداری پرداخته شده است مرور می‌شود:

دیانتی دیلمی (۱۳۹۹) در مطالعه الگوی عوامل مؤثر بر بالندگی حسابداری در ایران به این نتیجه رسید که حسابداری در ایران هنوز به مرحله بالندگی نرسیده است. در ضمن عوامل هفت‌گانه تأثیرگذار بر بالندگی حسابداری در این کشور شامل: زیست‌بوم نظام آموزش عالی، زیست‌بوم اقتصاد، زیست‌بوم سیاسی، زیست‌بوم فرهنگی، زیست‌بوم اجتماعی، زیست‌بوم حکمرانی خوب، زیست‌بوم قانون‌گذاری و نظارت حرفه‌ای می‌باشد. با توجه به تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل فوق‌الذکر بر یکدیگر، بالندگی حسابداری محقق نخواهد شد تا زمانی که در تمامی این عوامل بهبود حاصل شود. همچنین عمران، ابوغزاله، تاهاث^۱ (۲۰۱۷) با مطالعه عوامل مؤثر بر توسعه شیوه‌های حسابداری در اردن: یک دیدگاه سازمانی: با مروری بر حسابداری که در کشور اردن انجام شده به این نتیجه رسیدند، شکل‌گیری اولیه شیوه‌های حسابداری در اردن تحت تأثیر میراث سیستم‌های حسابداری امپراطوری عثمانی و مستعمره انگلیس قرار گرفته است. همچنین چارچوب‌های نظارتی دولت اردن، فشارهای بین‌المللی و سازمان‌های بزرگ اقتصادی (عوامل سیاسی و اقتصادی)، توسعه آموزش و تلاش جهت جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و دسترسی به صندوق بین‌المللی و تجارت (عوامل اقتصادی) تأثیر مهمی در توسعه شیوه‌های حسابداری و پذیرش استانداردهای بین‌المللی حسابداری و استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی در اردن داشته‌اند. در پژوهش دیگر اقدام‌مزرعه، نیکومرام، بنی مهد، رهنمای رودپشتی (۱۳۹۸) در مطالعه آزادی‌های مدنی و توسعه حسابداری انجام شده در کشور ایران به این نتیجه رسیدند، بین آزادی‌های مدنی و توسعه حسابداری در ایران رابطه معنی‌داری وجود دارد و به ترتیب متغیرهای آزادی‌بیان، حاکمیت‌قانون، آزادی احزاب و آزادی‌های شخصی بیشترین بارهای عاملی بر توسعه حسابداری در ایران را دارد. در این راستا در پژوهشی دیگر در ایران اقدام‌مزرعه، نیکومرام، بنی مهد (۱۳۹۶) با عنوان دموکراسی و توسعه حسابداری دریافتند که، رابطه معنی‌داری بین شاخص‌های دموکراسی و توسعه حسابداری وجود دارد و بارهای عاملی آنها بر توسعه حسابداری به ترتیب شامل عضویت افراد در سازمان‌ها و احزاب، انتخاب نمایندگان پاسخ‌گو و مؤثر، آزادی‌بیان، حاکمیت قانون، آزادی‌رای، آزادی احزاب، رقابت در تصدی پست‌ها، آزادی‌های شخصی است. به طور کلی یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد شاخص‌های دموکراسی تأثیر عمده‌ای بر توسعه حسابداری دارد. همچنین رحمانیان کوشککی، برزگر، کمالی راد (۱۴۰۰) در پژوهشی به مطالعه و طراحی مدل بهبود کیفیت آموزش حسابداری از طریق بررسی روابط بین عوامل مؤثر بر روش‌های تدریس پرداختند. یافته‌های

1 Omran, AbuGhazaleh, Tahat

پژوهش آنان بیانگر این است که، بین عوامل مؤثر بر روش‌های تدریس در جهت بهبود کیفیت آموزش حسابداری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و بیشترین رابطه، به ترتیب مربوط به اثر راهبردها بر پیامدها (۰/۹۸)، اثر شرایط علی بر پدیده محوری (۰/۶۳)، اثر پدیده محوری بر راهبردها (۰/۴۰)، اثر شرایط زمینه‌ای بر راهبردها (۰/۳۶) و شرایط مداخله‌گر بر راهبردها (۰/۲۵) می‌باشد. از سوی دیگر جانلین، ایگسایان، لیو (۲۰۰۵) طی پژوهشی به مطالعه پایگاه دانش و توسعه مهارت در آموزش حسابداری: شواهدی از چین پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که، پاسخ‌دهندگان از ارائه دانش و مهارت‌های مورد نیاز در حال حاضر ناراضی بودند. بنابراین ادعا می‌شود که اصلاح آموزش حسابداری در چین ضرورت دارد.

در ادامه به برخی از پژوهش‌هایی که در حوزه آموزش حسابداری در دانشگاه، توسعه و تکامل آموزش حسابداری به عنوان یک رشته دانشگاهی، دانش محوری و مهارت در آموزش حسابداری، برنامه‌ها و دروس مهارتی حسابداری در سطح دانشگاهی انجام شده است، اشاره شده است:

اصفهانی، دینانی دیلمی، صراف (۱۴۰۱) به مطالعه و بررسی میزان آشنایی دانشجویان دکتری حسابداری با روش‌شناسی تحقیق در ایران پرداختند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که، میزان شناخت دانشجویان دکتری حسابداری از روش‌شناسی پژوهش در سطح ضعیف و غیر مطلوبی می‌باشد و میزان آشنایی دانشجویان دکتری حسابداری دانشگاه‌های دولتی نسبت به دانشگاه آزاد و پردیس بیشتر است. زوریگت^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی در عربستان به بررسی برنامه‌ها و دروس مهارتی حسابداری در دانشگاه‌های عربستان سعودی پرداخت، نتایج پژوهش وی نشان داد، دانشگاه‌های عربستان مهارت‌های فکری، مهارت‌های فنی و عملکردی و مهارت‌های ارتباطی و بین فردی را در برنامه‌های حسابداری دانشگاهی خود قرار می‌دهند، در حالی که این برنامه‌ها فاقد مهارت‌های فردی و سازمانی و مدیریت بازرگانی هستند. چنین نتایجی از نبود چارچوب جامع در دانشگاه‌های عربستان برای برنامه‌های حسابداری آن حمایت می‌کند. همچنین اوفیگبا، اوکارو، اوکافور (۲۰۱۸) به بررسی مناسب بودن، چالش‌ها و راه پیش روی آموزش حسابداری دانشگاهی در نیجریه پرداختند. این مطالعه نشان داد که برنامه‌های درسی حسابداری در دانشگاه‌های نیجریه، ناقص بوده و اساتید حسابداری نیجریه‌ای با انگیزه پایین هستند و همکاری ضعیفی بین نهادهای حرفه‌ای حسابداری و دانشگاه‌ها در نیجریه وجود دارد. از سوی دیگر، پژوهش آسونیتا^۲ (۲۰۱۵) با عنوان تکامل آموزش حسابداری و توسعه مهارت‌ها که در کشور یونان انجام شده بیانگر آن است که، آموزش عالی طی دهه‌های گذشته در اصلاح مستمر بوده و منجر به تغییر آموزش حسابداری همگام با شرایط اقتصادی که به سرعت در حال تغییر می‌باشد شده است. در همین راستا دستان و سورمن^۳ (۲۰۱۴) در پژوهشی در کشور ترکیه با عنوان توسعه حسابداری به عنوان یک رشته علمی در ترکیه نشان دادند، توسعه حسابداری در ترکیه در زمینه تحصیلات علمی، حرفه به شدت تحت تأثیر کشورهای غربی

1 Zureigat

2 Asonitou

3 Dastan, Surmen

(به ترتیب فرانسه، آلمان، انگلستان و ایالات متحده آمریکا) و روابط اقتصادی و سیاسی دو قرن گذشته قرار گرفته است. همچنین پس از سال ۱۹۸۰، شکل‌گیری و توسعه حسابداری ترکیه براساس تحولات بین‌المللی انجام شده است. همچنین ناصار، آلكاداش، مهدی^۱ (۲۰۱۳) طی پژوهشی در اردن با عنوان آموزش حسابداری و حرفه حسابداری در اردن: وضعیت فعلی و فرآیندهای بهبود، نشان دادند از عوامل مهم در راستای بهبود آموزش حسابداری در اردن می‌توان به استفاده ناکافی از برنامه‌های رایانه‌ای در حسابداری در طول فرآیند تدریس و حقوق ناکافی مدرسان حسابداری، زیرساخت‌های ضعیف دانشگاه که منجر به ایجاد گروه‌های طبقاتی ناکارآمد شده است، اشاره نمود. همچنین پژوهش آنان نشان داد که بسیاری از استراتژی‌ها می‌توانند در بهبود آموزش حسابداری در اردن مؤثر باشند. با این حال، استراتژی‌های دیگری (توسعه کتب درسی حسابداری به زبان‌های داخلی، تدوین استانداردهای حسابداری و محلی و بومی‌سازی آزمون‌های حسابداری) وجود دارد که مؤثر نیستند. در پژوهش دیگر، جانلین و مینگ^۲ (۲۰۰۵) طی پژوهشی در کشور چین با عنوان دانش محوری و مهارت در آموزش حسابداری: شواهدی از چین نشان دادند که پاسخ‌دهندگان به سؤالات پژوهش از ارائه و آموزش دانش و مهارت‌های مورد نیاز در رشته حسابداری راضی نیستند. بنابراین ادعا می‌شود که اصلاح آموزش حسابداری در چین ضروری است. از سوی دیگر صبا، معین‌الدین، دهقان دهنوی (۱۳۹۱) به مطالعه تعیین اجزای دانش و مهارت آموزش حسابداری در محیط‌های تجاری جدید با رویکرد مدل سازی معادلات ساختاری پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان داد با توجه به عدم هماهنگی نیازهای جامعه حرفه‌ای حسابداری با آنچه که در دانشگاه آموزش داده می‌شود، بازنگری در برنامه درسی آموزش حسابداری ضرورت دارد.

علاوه بر پژوهش‌های پیشگفته، برخی از پژوهش‌هایی که به مطالعه عوامل محیطی مؤثر بر توسعه حسابداری پرداخته است، مرور می‌شود:

اعتمادی، توکلی محمدی (۱۳۸۴) در مطالعه‌ای با عنوان عوامل محیطی مؤثر بر توسعه حسابداری در ایران به این نتیجه رسیدند، یک رابطه قوی بین عوامل محیطی و توسعه حسابداری در ایران وجود داشته و این رابطه‌ها در دوره مورد مطالعه متنوع و متفاوت بوده است. همچنین توسعه اقتصادی به صورت مثبت در ارتباط با توسعه حسابداری در ایران است و اثر عوامل محیطی بر توسعه اقتصادی در طول دوره مورد مطالعه متفاوت بوده که نشان‌دهنده مراحل مختلف اصلاحات اقتصادی و سیاسی در ایران است. در همین راستا حساب ایلنبی، ایپس، سعید^۳ (۲۰۰۳) در پژوهشی در کشور مصر با عنوان تأثیر عوامل محیطی بر توسعه حسابداری: مطالعه موردی مصر به مطالعه تأثیر چهار عامل محیطی (فضای اقتصادی، فضای سیاسی، توسعه بازار سهام و خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی) را در طول زمان بر توسعه حسابداری پرداختند. نتایج به دست

1 Nassar, Al-Khadash, Mah'd
2 Jun Lin, Ming
3 HassabElnabym, Epps, Said

آمده از رگرسیون سری‌زمانی و سایر آزمون‌های آماری نشان داد که بین عوامل محیطی و توسعه حسابداری در مصر رابطه شدیدی وجود دارد و این رابطه از نظر زمان متفاوت است. یافته‌های تجربی نشان داد که سطح اقتصاد و فضای سیاسی با توسعه حسابداری در مصر ارتباط مثبت دارد. همچنین تأثیر عوامل محیطی بر توسعه حسابداری با گذشت زمان متفاوت است که منعکس‌کننده مراحل مختلف دموکراسی و اصلاحات اقتصادی است. علاوه بر آن حاجیها، سلطانی (۱۳۹۳) طی پژوهشی در ایران با عنوان نگرشی بر ابعاد فرهنگی حسابداری نشان داد که توسعه و تکامل حسابداری تحت تأثیر عوامل محیطی مختلفی قرار دارد که یکی از مهمترین این عوامل فرهنگ می‌باشد.

گلیجانی، علی‌خانی، مران جوری، فلاح (۱۴۰۰) در پژوهشی به طراحی مدل فراترکیب عوامل مؤثر بر توسعه حسابداری در ایران پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان دادند عوامل مؤثر بر توسعه حسابداری شامل؛ عامل اقتصادی، عامل محیطی، عامل حرفه‌ای و عامل سازمانی بودند. با توجه به اینکه الگوواره این پژوهش توضیحی، روش تحقیق کیفی و نوع تحقیق اکتشافی است نیاز به تدوین فرضیه وجود ندارد. لذا پرسش باز این تحقیق عبارت است از: مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران چیست؟

۴- روش پژوهش

این پژوهش در چارچوب رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرایندهای نظام‌مند، کدبندی، و تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته شده دانست. همچنین یکی از ویژگی‌های بنیادین پژوهش‌های کیفی نظریه‌پردازی به جای آزمون نظریه است. تحلیل محتوای کیفی، تمرکز بر مشخصات زبان به منزله وسیله ارتباطی برای به دست آوردن معنا و محتوای متن دارد. داده‌های متن ممکن است به صورت شفاهی، چاپی یا الکترونیکی و همچنین حاصل پاسخ‌های شفاهی، پرسش‌های پیمایشی باز یا بسته، مصاحبه‌ها، گروه‌های متمرکز، مشاهدات یا رسانه‌های چاپی مانند مقالات و کتابها باشند (ایمان، نوشادی، ۱۳۹۰). برای جمع‌آوری داده‌های پژوهش، از ابزار مصاحبه غیر ساختارمند یا مصاحبه عمیق استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش اساتید حسابداری دانشگاه‌های برتر ایران که در پیدایش و توسعه حسابداری دانشگاهی در ایران تأثیرگذار بوده‌اند می‌باشد. راهبرد نمونه‌گیری این پژوهش، نمونه‌گیری مبتنی بر هدف است. همچنین مراحل اجرای این پژوهش شامل تدوین پرسش‌های پژوهش، گردآوری داده‌ها، کدگذاری داده‌ها، نگاشتن یادداشت تحلیلی، ثبت‌اندیشه‌ها و تفسیر داده‌ها، نگارش و تدوین نظریه می‌باشد.

مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها دارای سابقه آموزش دانشگاهی و حرفه‌ای در رده بالایی بوده‌اند. اکثریت مصاحبه‌شوندگان (۳۳/۳۵ درصد) دارای مرتبه علمی‌استاد می‌باشند و نزدیک به ۹۵٪ مصاحبه‌شوندگان آقا و

۵٪ خانم بوده‌اند. همچنین اکثریت مصاحبه‌شوندگان (۷۶ درصد) دارای تحصیلات دکترای تخصصی حسابداری می‌باشند و کمترین سابقه تدریس ۱۵ سال و بیشترین سابقه تدریس ۴۲ سال، همچنین از نظر ترکیب سنی کمترین سن ۴۹ سال و بیشترین سن ۷۶ سال بوده‌اند و اکثریت مصاحبه‌شوندگان (۴۴ درصد) عضو هیات علمی دانشگاه‌های دولتی هستند. در ادامه اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان برابر جدول ۱ ارائه می‌شود:

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

متغیر	شرح	فراوانی	جمع	درصد	جمع درصد
مرتبه علمی	استاد	۷	۲۱	۳۳/۳۵	۱۰۰
	دانشیار	۵		۲۳/۸	
	استادیار	۴		۱۹/۰۵	
	مدرس	۵		۲۳/۸	
جنسیت	مرد	۲۰	۲۱	۹۵/۲	۱۰۰
	زن	۱		۴/۸	
میزان تحصیلات (حسابداری)	دکترای تخصصی	۱۶	۲۱	۷۶/۲	۱۰۰
	کارشناسی ارشد	۴		۱۹	
	کارشناسی	۱		۴/۸	
سابقه تدریس	بین ۱۵-۲۰ سال	۳	۲۱	۱۴	۱۰۰
	بین ۲۱-۲۵ سال	۳		۱۴	
	بین ۲۶-۳۰ سال	۶		۲۹	
	بالای ۳۰ سال	۹		۴۳	
سن	بین ۴۵-۵۵ سال	۳	۲۱	۱۴	۱۰۰
	بین ۵۶-۶۵ سال	۱۱		۵۲	
	بالای ۶۵ سال	۷		۳۴	
دانشگاه / محل تدریس	دولتی	۱۰	۲۱	۴۸	۱۰۰
	آزاد	۴		۱۹	
	غیرانتفاعی	۲		۹	
	سایر	۵		۲۴	
هیئت علمی / غیر هیئت علمی	هیئت علمی	۱۶	۲۱	۷۶	۱۰۰
	غیر هیئت علمی	۵		۲	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

روش تحقیق در پژوهش حاضر تحلیل محتوای کیفی می‌باشد، تحلیل محتوا روشی برای تحلیل پیام‌های ارتباطی متنی، شفاهی، صوتی و تصویری است (کول^۱، ۱۹۸۸). همچنین سندلوسکی^۲ (۱۹۹۵) تحلیل محتوا را یکی از روش‌های تجزیه و تحلیل مطالعات کیفی می‌داند که به وسیله آن داده‌ها خلاصه، توصیف و تفسیر می‌شوند (فردانش، علی آبادی، مزینی، مومنی راد، ۱۳۹۲). در ادامه برابر شکل ۱ مراحل کدگذاری و مقوله‌بندی داده‌ها انعکاس داده می‌شود:

شکل ۱. مراحل کدگذاری و مقوله‌بندی داده‌ها

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در جدول ۲ مراحل تحلیل محتوای کیفی برای رسیدن به پاسخ سوالات پژوهش ارائه شده است.

جدول ۲. مراحل تحلیل محتوای کیفی

۱	• مشخص کردن مسئله پژوهش
۲	• مطالعه منابع مرتبط و موجود با موضوع
۳	• آشنایی با قالب‌های ارائه مطالب
۴	• مفهوم پردازی
۵	• تنظیم شیوه‌نامه جمع‌آوری داده‌ها و توجه به جنبه‌هایی از متن مصاحبه
۶	• جمع‌آوری داده‌ها و بازبینی (مفاهیم و مقوله‌هایی که بر پایه استقرا از داده‌ها شکل می‌گیرند مدام با داده‌های جدید محک زده، اصلاح و تکمیل شوند)
۷	• تفسیر داده‌ها و گزارش نویسی (توکلی، ۱۳۹۶)

منبع: یافته‌های پژوهشگر

¹ Cole

² Sandelowski

در پژوهش حاضر، برای اعتباربخشی به مدل و نتایج پژوهش، از زاویه بندی «کنترل اعضا» و «معیار مقبولیت» کوربین و استراوس^۱ (۲۰۰۸) استفاده شده است. زاویه‌بندی استفاده از منابع گوناگون در تکمیل داده‌ها، مصاحبه از افراد درباره موضوع تحقیق منابع گوناگون این حوزه هستند. بدین منظور، در این پژوهش نمونه‌ها از بین افراد تأثیرگذار بر پیدایش، آموزش و توسعه حسابداری در دانشگاه‌های ایران گزینش شدند. در این پژوهش در راستای کیفیت سنجی مدل پژوهش و اعتبار یافته‌ها، نتایج تحلیل و کدگذاری پژوهش در اختیار ۵ نفر از مصاحبه‌شوندگان و ۵ نفر خارج از مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت و نظرات آنان در خصوص کدهای استخراج شده از متون داده‌ها مثبت ارزیابی شد. در پژوهش حاضر مصاحبه‌ها تا جایی پیش رفت که پژوهشگر به اشباع نظری دست یافت و انجام مصاحبه‌های اضافی دیگر اطلاعات جدیدی را ارائه نکرد. مصاحبه‌های پژوهش حاضر در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ صورت گرفته است. به طور کلی در پژوهش حاضر ۲۱ مصاحبه انجام شد و مصاحبه‌های انجام شده ۲۵ ساعت و ۲۱ دقیقه، زمان را به خود اختصاص داد. در پژوهش حاضر، پس از انجام مصاحبه‌ها، گفتگوهای ضبط شده چندین مرتبه توسط پژوهشگر گوش داده شد و در مرحله بعد در محیط Word تایپ گردید. سپس متون تایپ شده در نرم‌افزار مکس کیو دی ای پیاده‌سازی شد. با توجه به حجم بالای متون مصاحبه‌ها، متون مذکور چندین بار مرور و در هر مرور معانی تازه‌تری از متن‌ها استخراج شد و برخی از معانی استخراج شده تغییر یافت، این مرورها به میزانی تکرار شده است که از نظر محقق مفهوم تازه دیگری از متون مستعد استخراج نبوده است.

در تحقیق حاضر، اطلاعات حاصل از مصاحبه‌های انجام شده طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پس از تحلیل و کدگذاری داده‌ها و چند مرحله بازبینی، ارتباطات مقوله‌ها تحلیل شد و تعداد ۱۰ مقوله سطح اول و تعداد ۵۱ مقوله سطح دوم و ۱۵۷ خرده مقوله پایش و استخراج گردید. در ادامه خرده مقوله‌ها، مقوله‌های سطح دوم و سطح اول استخراج شده در جدول ۳ ارائه شده است. همچنین به صورت نمونه، چگونگی طبقه‌بندی مقوله سطح اول (عوامل اقتصادی)، مقوله سطح دوم و خرده مقوله‌های مربوطه تأثیرگذار بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران ارائه می‌شود:

جدول ۳. نمونه مقوله سطح اول و سطح دوم و مفاهیم استخراج شده

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
	✓	تأثیر اقتصاد جهانی بر توسعه آموزش حسابداری
	✓	آموزش حسابداری و گزارشگری مالی متأثر از مبادلات اقتصادی در سطح بین‌المللی
	✓	نیاز اقتصاد جهانی به گزارشگری رویدادهای مالی به زبان حسابداری

^۱ Strauss, Corbin

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
عوامل اقتصادی	✓	تأثیر مبادلات بین‌المللی بر توسعه آموزش حسابداری کشورهای جنوب ایران
	✓	عرضه محصول (اطلاعات) حسابداری به جامعه عاملی در جهت توسعه حسابداری ایران
	✓	تأثیر حسابداری به عنوان کالای اقتصادی بر توسعه آموزش حسابداری اقتصادی
	✓	سیستم‌های مالی و مالیاتی
	✓	تأثیر تحولات نظام مالیاتی کشور بر توسعه آموزش رشته حسابداری
	✓	تأثیر سیستم‌های مالی و مالیاتی بر توسعه آموزش رشته حسابداری مالی
	✓	صدمه دیدن حسابداری ایران به علت عدم توسعه‌یافتگی اقتصاد
	✓	رونق اقتصاد براساس توسعه حسابداری در کشورهای توسعه یافته
	✓	توسعه اقتصادی عاملی در جهت توسعه آموزش حسابداری
	✓	توسعه اقتصادی
نوع اقتصاد	✓	ساختار اقتصادی
	✓	وضعیت و رویدادهای اقتصادی
	✓	اقتصاد ناسالم ایران
	✓	توسعه آموزش حسابداری همگام با اقتصاد فعال
	✓	حسابداری زاینده اقتصاد
	✓	برتری اقتصاد خصوصی و رقابتی بر اقتصاد دولتی در تحقق توسعه آموزش حسابداری
	✓	صنایع رقابتی علل تحول و نوآوری و پیشتازی در گزارشگری مالی و حسابرسی
آثار دخالت دولت در سیستم آموزشی ایران	✓	ضعف دانشجویان ایرانی در شرایط کاری کشورهای دارای اقتصاد رقابتی
	✓	اهمیت توسعه حسابداری بر پایه سیستم بانکداری در کشور انگلستان
	✓	توسعه آموزش حسابداری کشورهای منطقه خاورمیانه به دلیل اقتصاد خصوصی و رقابتی و اقتصاد دولتی ایران
	✓	عدم رقابتی بودن صنعت در ایران
	✓	گزارشگری مالی نوین
توسعه حسابداری	✓	آثار دخالت دولت در سیستم آموزشی ایران
	✓	دخالت دولت در آموزش عالی علت عقب‌افتادگی سیستم آموزش عالی ایران
	✓	نقش دولت در توسعه حسابداری با هدف اخذ مالیات و برنامه ریزی اقتصادی
✓	تأثیر نوع سیستم و محدودیت‌های حکومتی بر توسعه آموزش حسابداری	

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
دولت	متأثر از نوع سیستم حکومتی دولت	
	سازمان‌های دولتی	✓ سازمان‌های دولتی تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری
	نظارت و کنترل دولت ایران به کمک سازمان حسابرسی و توسعه حسابداری	✓ عدم یکنواختی، عدم دخالت دولت و عدم وجود نهاد استانداردها در گذشته ✓ لزوم نظارت دولت بر شرکت‌های دولتی از طریق نهاد تدوین استانداردها ✓ نظارت و کنترل سازمان حسابرسی بر گزارشگری مالی شرکت‌ها و توسعه حسابداری
	حمایت دولت	✓ حمایت‌های دولت منشا توسعه آموزش حسابداری
	محدودیت‌های سیاسی	✓ محدودیت سیاسی تحریم ایران در ارتباطات پژوهشی بین‌المللی حسابداری ✓ تأثیر تحریم‌ها بر اجرای استانداردهای بین‌المللی حسابداری
	توسعه سیاسی	✓ توسعه سیاسی عاملی در راستای توسعه آموزش حسابداری
	آثار نفوذ سیاست در آموزش	✓ تحریم عاملی در راستای توسعه آموزش حسابداری در ایران ✓ نفوذ سیاست در انتشارات سازمان حسابرسی (استانداردها) و کاهش پویایی ✓ تأثیر ناچیز تحریم بر دریافت منابع علمی حسابداری توسط ایران
	همکاری‌های آموزشی متأثر از روابط سیاسی	✓ عدم همکاری‌های آموزشی حسابداری با کشورهای پیشرو متأثر از سیاست ✓ سیاست مانعی در جهت همکاری آموزشی حسابداری ایران با کشورهای همسایه ✓ نقش پررنگ سیاست در توسعه آموزش حسابداری ایران ✓ عدم همکاری آموزشی و پژوهشی دولت، صنعت با دانشگاه‌ها متأثر از سیاست ✓ عدم همکاری سازمان‌ها با پژوهشگران متأثر از عوامل سیاسی و عدم شفافیت ✓ سیاست و عدم وجود مرز برای دانش و دریافت منابع علمی
عوامل سیاسی	رویکرد سیاسی دولت	✓ تأثیر انگیزه‌های سیاسی دولت بر آموزش حسابداری ایران
	استعمار	✓ تأثیر کشورهای استعمارگر بر توسعه آموزش حسابداری کشورهای مستعمره
	فرهنگ حاکم بر جامعه و کسب و کار	✓ فرهنگ مردم ایران در رابطه با آموزش و یادگیری ✓ فرهنگ حاکم بر کسب و کار و شرکت‌ها ✓ فرهنگ حاکم بر جامعه

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
عوامل فرهنگی		<ul style="list-style-type: none"> ✓ توسعه فرهنگی نیروی انسانی عاملی در جهت توسعه آموزش حسابداری ✓ توسعه فرهنگی در کشور
	فرهنگ جمع‌گرایی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ فرهنگ فردگرایی مانع همکاری دانشگاه و صنعت در ایران
	فرهنگ ملی‌گرایی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ عدم اعتقاد به ملی‌گرایی منشا اجرای استانداردهای بین‌المللی حسابداری
الزامات قانونی		<ul style="list-style-type: none"> ✓ نقش مهم دولت در تعیین الزامات قانونی ✓ عدم توسعه حسابداری مدیریت به دلیل فقدان الزامات قانونی مربوط ✓ استفاده ابزاری از حسابداری در ایران جهت رفع تکالیف قانونی ✓ الزام قانونی علت نیاز به آموزش حسابداری ✓ تأثیر عدم اجرای قوانین و مقررات جاری بر توسعه آموزش حسابداری ایران ✓ توسعه حسابداری مالی و حسابرسی در ایران به علت وجود الزامات قانونی
	الزامات قانونی در سطح بین‌المللی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ نیازهای حرفه‌ای براساس الزامات قانونی در سطح بین‌الملل ✓ الزامات قانونی و جهانی عاملی در جهت توسعه آموزش حسابداری
	مشکل آموزشی تعارض قوانین جاری با استانداردهای حسابداری ایران	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اولویت قوانین و الزامات بر استانداردهای بین‌المللی در ایران ✓ ارجحیت آموزش طبق الزام قانونی نسبت به آموزش استانداردهای حسابداری در ایران ✓ تعارض قوانین جاری کشور (از قبیل قانون مالیات و تجارت) با استانداردهای حسابداری مانع توسعه حسابداری ایران
حساب‌خواهی و حسابدهی		<ul style="list-style-type: none"> احساس نیاز به گزارشگری مالی در ایران با گذشت زمان ✓ تأثیر نوع نیاز تجاری در گذشته به آموزش گزارشگری مالی به شکل سنتی ✓ نیاز تجارت و بازرگانی امروزی به آموزش گزارشگری مالی نوین
	اجرای حسابرسی در راستای حساب‌خواهی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ نقش پر رنگ حسابرسی در راستای حساب‌خواهی

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
حسابدهی به ذینفعان توسط ارکان راهبری شرکت‌ها	عدم آگاهی افراد جامعه با مفهوم حساب‌خواهی	✓ تقدم حساب‌خواهی بر حساب دهی ✓ عدم آشنایی افراد جامعه با مفهوم حساب‌خواهی در ایران
	مدیریت سیستم حساب‌خواهی و حسابدهی	✓ عدم یکپارچه‌سازی سیستم‌ها، محقق نشدن شفافیت و توسعه آموزش حسابداری ایران ✓ تأثیر متقابل عدم شفافیت جامعه و آموزش دانشگاهی ✓ لزوم یکپارچه‌سازی نرم‌افزاری، شفافیت و نیاز به آموزش حسابداری ✓ مدیریت سیستم و پاسخگویی نامناسب در ایران ✓ لزوم حساب‌خواهی از مسئولین
	حسابدهی به ذینفعان توسط ارکان راهبری شرکت‌ها	✓ گزارشگری و پاسخگویی به ذینفعان و نیاز به آموزش حسابداری
	حساب‌خواهی و حسابدهی براساس الزامات قانونی	✓ لزوم تغییر رویکرد استفاده از حسابداری در ایران از ضرورت قانونی به پاسخگویی ✓ تقویت مهارت و توانائی حساب‌خواهی و حسابدهی در ایران
	حمایت و اعتقاد به حساب‌خواهی و حسابدهی	✓ پاسخ‌خواهی و پاسخگویی لازمه توسعه آموزش حسابداری در ایران ✓ آموزش و عمل به حسابداری براساس شرح وظایف تعریف شده ✓ اهمیت اعتقاد به عامل حساب‌خواهی در توسعه آموزش حسابداری در ایران
پدیده‌های اجتماعی و تاریخی	تحولات تاریخی و اجتماعی	✓ تأثیر سرعت رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر سرعت رشد و توسعه حسابداری ✓ لزوم به روز رسانی حسابداری براساس نیازها و تحولات اجتماعی و محیطی ✓ حسابداری متأثر از انقلاب صنعتی و شکل‌گیری شرکت‌ها ✓ تأثیر ساختار و اثرات اجتماعی و سیاسی بر حسابداری ایران و جهان ✓ توسعه آموزش حسابداری متأثر از تحولات تاریخی
	انتخاب رشته براساس شغل و	✓ رواج انتخاب رشته تحصیلی براساس حرفه و رشته تحصیلی والدین

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
	حرفه اعضا خانواده	
	بررسی پیشینه و تاریخ حسابداری	✓ اهمیت تاریخ حسابداری ✓ دشواری پژوهش‌های حوزه تاریخ حسابداری
	عوامل محیطی	✓ نقش محیط در توسعه آموزش حسابداری ✓ تکنیکی بودن حسابداری عدم ارتباط زیاد با محیط ✓ تفاوت محیط و شرایط اقتصادی ایران با سایر کشورها و تأثیر آن بر حسابداری
	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران	✓ تأثیر موسسه عالی حسابداری بر توسعه حسابداری ایران ✓ نقش دانشگاه‌های ایران در توسعه حسابداری ✓ تأثیرگذارترین دانشگاه‌های ایران بر توسعه حسابداری ✓ پایه‌گذاران حسابداری در ایران ✓ ایجاد و گسترش دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی براساس نیاز به آموزش ✓ هماهنگ نبودن تعداد فارغ‌التحصیلان حسابداری طبق نیاز کشور ایران ✓ بازنگری و پایش آموزش دانشگاهی براساس نیازهای متغیر جامعه ✓ لزوم آموزش در دانشگاه‌های ایران براساس وضعیت موجود و آنچه است ✓ توسعه و پیشرفت حسابداری در دانشگاه براساس فعال بودن اقتصاد و شرکت‌ها ✓ ادغام مؤسسات آموزشی خصوصی حسابداری بعد از انقلاب
	انجمن‌های علمی حسابداری	✓ لزوم تقویت نقش انجمن حسابداری ایران در توسعه حسابداری ✓ معضل رویکرد تجاری و بیزینس انجمن‌های علمی ایران ✓ عدم نظارت مطلوب بر عملکرد انجمن‌های علمی در ایران ✓ لزوم استفاده از تجربیات اساتید با تجربه و صاحب‌نظر در انجمن‌های علمی ✓ لزوم فعالیت مؤثر بیشتر کمیته‌های انجمن حسابداری ایران ✓ لزوم فعالیت انجمن حسابداری ایران براساس شرح وظایف تعیین شده ✓ دریافت نظرات دانشگاهیان متخصص جهت بازنگری سرفصل دروس توسط انجمن ✓ برگزاری سمینارهای بین‌المللی در ایران توسط انجمن حسابداری ایران
	انجمن‌های حرفه‌ای حسابداری	✓ پاسخگویی انجمن حرفه‌ای حسابداری به مجموعه وزارت کشور ✓ لزوم ایجاد برنامه راهبردی انجمن‌های حرفه‌ای

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
		<p>ارزیابی پژوهش‌ها توسط انجمن‌های حسابداری ایران و انعکاس دستاوردها در حرفه</p> <p>حمایت از پژوهشگران حسابداری توسط انجمن‌های حسابداری ایران</p> <p>حمایت از پژوهش‌های حسابداری کاربردی جهت رفع مشکلات حرفه و اجرا</p>
سازمان حسابداری		<p>رفع مسایل و مشکلات حسابداری توسط کمیته فنی سازمان حسابداری</p> <p>نقش تدوین استانداردهای حسابداری توسط سازمان حسابداری</p> <p>اقدام شایسته سازمان حسابداری در تهیه و انتشار چارچوب نظری نشریه ۱۱۳</p> <p>سازمان حسابداری نهاد تأثیرگذار بر حسابداری ایران در کنار دانشگاه</p> <p>شکل‌گیری سازمان حسابداری و نقش پر رنگ آن بر توسعه حسابداری</p> <p>استفاده از مفاهیم حسابداری انگلستان قبل از شکل‌گیری سازمان حسابداری</p> <p>استفاده اساتید حسابداری دانشگاه‌ها از منابع آموزشی منتشر شده توسط سازمان حسابداری</p>
جامعه حسابداران رسمی ایران		<p>جامعه حسابداران رسمی ایران زیر مجموعه وزارت اقتصاد و دارایی</p>
بانک‌ها		<p>شکل‌گیری بانک‌ها در ایران و نیاز به آموزش حسابداری</p> <p>ورود حسابداری به ایران از طریق شرکت نفت و بانک ملی</p> <p>قطع ارتباط بانک‌ها با بیرون از مرزها عاملی در جهت تضعیف توسعه آموزش حسابداری ایران</p>
سازمان مدیریت صنعتی		<p>سازمان مدیریت صنعتی مرکز آموزشی تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری</p>
مدرسه دارالفنون		<p>پیشینه آموزش حسابداری در مدرسه دارالفنون</p>
شرکت نفت		<p>ملی شدن صنعت نفت نقطه تحول حسابداری ایران</p> <p>پیشگام بودن دانشکده (آموزشگاه سابق حسابداری) و دانشجویان شرکت نفت در آموزش حسابداری</p> <p>نیاز شرکت نفت به حسابداری عاملی در جهت پیدایش حسابداری در ایران</p>
ارتباط آموزشی دانشگاهیان و		<p>ضرورت ارتباط آموزشی قوی حسابداری در بین دانشگاه‌های داخل کشور</p> <p>لزوم تقویت ارتباطات اساتید حسابداری کشورهای پیشرفته با دانشگاه ایران</p>

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
ارتباطات آموزشی و پژوهشی	دانشگاه‌ها در سطح داخل و بین‌المللی	ارتباطات آموزشی دانشگاه‌ها در سطح بین‌المللی عاملی در جهت توسعه حسابداری حمایت دولت از ارتباطات آموزشی دانشگاه‌های ایران در سطح بین‌الملل مفید بودن فرصت‌های مطالعاتی حسابداری در سایر کشورها
	ارتباطات حرفه‌ای حسابداری	عدم ارتباطات حسابداری حرفه‌ای ایران با مؤسسات بزرگ بین‌المللی
	ارتباطات و همکاری دانشگاه‌ها، انجمن‌های علمی و حرفه‌ای	مدیریت و استفاده از اساتید با تجربه صاحب‌نظر در انجمن حسابداری ایران موفقیت انجمن‌های حرفه‌ای نسبت به انجمن‌های علمی در ایران لزوم همسو شدن آموزش‌های حرفه‌ای و دانشگاهی در ایران لزوم هماهنگی انجمن علمی حسابداری ایران با وزارت علوم و تحقیقات فناوری حلقه مفقوده بین انجمن‌های علمی و حرفه‌ای حسابداری با دانشگاه ایران
	ارتباط دانشگاه، صنعت و حرفه در ایران	لزوم انجام پژوهش بر اساس نیاز و رفع مشکلات صنعت در ایران نقش کمرنگ دانشگاه‌ها در حل مشکلات حرفه و صنعت در ایران بودجه تحقیق و توسعه عاملی در جهت جدایی صنعت از دانشگاه در ایران عدم ارتباط مناسب و ارجاع مشکلات صنعت و حرفه به دانشگاه در ایران مقایسه نقش دانشگاه‌ها در حل مشکلات صنعت در ایران با سایر کشورها
	ارتباط آموزشی مؤثر استاد و دانشجو	ارتباطات اساتید با دانشجویان عاملی در راستای توسعه آموزش حسابداری
	صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها	رتبه‌بندی و اعتبارسنجی دانشگاه‌ها

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	خرده مقوله‌ها (مفاهیم)
افزایش بی‌رویه دانشگاه‌ها در ایران	ضرورت ادغام و تجمیع دانشگاه‌های کیفیت پایین و ایجاد دانشگاه با کیفیت بالا لزوم جلوگیری از افزایش بی‌رویه دانشگاه‌های ایران	
اهمیت سطح علمی دانشگاه‌ها	لزوم تقدم آموزش حسابداری بردرآمدزایی و دریافت شهریه توسط دانشگاه فقدان صلاحیت و شایستگی تعدادی از دانشگاه‌های دارای رشته حسابداری کشور	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به محدودیت در صفحات مقاله امکان تشریح فرآیند کدگذاری کلیه مقوله‌ها امکان‌پذیر نیست، به صورت نمونه‌ای مراحل کدگذاری مقوله سطح اول عوامل اقتصادی، دو مقوله سطح دوم (اقتصاد بین‌المللی و جهانی و سیستم‌های مالی و مالیاتی) به همراه خرده مقوله‌های مربوطه تشریح می‌شود. در راستای تجزیه و تحلیل داده‌ها، به هر عبارت یا پاراگراف از متون مصاحبه‌های پژوهش یک برچسب مفهومی در پایین‌ترین سطح چسبانده شد. در ادامه داده‌های استخراج شده از مصاحبه‌های چهار نفر از مشارکت‌کنندگان مصاحبه‌ها کدگذاری می‌شود. در این راستا نمونه‌ای از متن گفتگو با مصاحبه شونده (A19) ارائه می‌شود:

«... الان به نظرم نمی‌آید که خیلی نیاز به تغییر آموزش و درس‌های حسابداری باشد، ما نمی‌دانیم در حوزه اقتصاد چه اتفاقی قرار است بیافتد، الان در تحریم هستیم اگر تحریم برداشته شود چه اتفاقی خواهد افتاد و ما چگونه با شرکت‌های خارجی جوینت می‌شویم چه جوری تعامل می‌کنیم. در واقع اقتصاد جهانی آنجا است که سمت و سوی حسابداری را تعیین می‌کند... (A19)».

در گام اول با توجه به تجزیه و تحلیل متون مصاحبه (A19)، برچسب مفهومی خرده مقوله «تأثیر اقتصاد جهانی بر توسعه آموزش حسابداری» چسبانده شد. در ادامه به نمونه‌ای از متون مربوط به مصاحبه شونده (A01) اشاره شده است:

«... روابط و مبادلات اقتصادی بین‌المللی بر توسعه حسابداری و آموزش حسابداری ایران تأثیر دارد... (A01)».

در گام بعدی با مطالعه و تجزیه و تحلیل متون مصاحبه (A01)، برچسب مفهومی «آموزش حسابداری، گزارشگری مالی نوین، متأثر از مبادلات اقتصادی در سطح بین‌المللی» چسبانده شد. در ادامه به متون مصاحبه‌شونده (A04) ارائه شده است:

«... بالاخره ما با دنیا مبادله می‌کنیم، از سایر کشورها می‌آیند و ما تمایل داریم برویم در سایر کشورها سرمایه‌گذاری کنیم. بنابراین سرمایه‌گذاری در سطح جهانی انجام می‌شود، پول دادیم پول گرفتیم کالا دادیم

کالا گرفتیم. عرض کنم که بالاخره مبادلات خارجی مستلزم این است که حساب و کتاب داشته باشد برای حساب و کتاب هم زبان حسابداری و در نتیجه آموزش حسابداری لازم است... (A04)».

در مرحله گام بعد با تامل و تجزیه و تحلیل متون مصاحبه مشارکت‌کننده (A04)، برچسب مفهومی «نیاز اقتصاد جهانی به گزارشگری رویدادهای مالی به زبان حسابداری» الصاق گردید. همچنین در ادامه به یک نمونه از متون مصاحبه‌شونده (A05) اشاره می‌شود:

«... حالا من عراق و جنوب خلیج فارس را شناختی ندارم و بالطبع جنوب خلیج فارس را باید بگوییم در کشورهایی که در طول ۲۰-۳۰ سال اخیر رشد و توسعه پیدا کرده‌اند رشد پیدا کرده‌اند در حقیقت باز بر اساس این شرکت‌های خارجی که وجود دارند، آن شرکت‌های خارجی هستند که به اینها می‌گویند چطور گزارش تهیه کنید و به مراتب آموزش حسابداری هم در این خصوص باید ارائه شود... (A05)».

با توجه به مطالعه و تجزیه و تحلیل متون مصاحبه‌شونده (A05)، برچسب مفهومی «تأثیر مبادلات بین‌المللی بر توسعه آموزش حسابداری کشورهای جنوب ایران» چسبانده شد. در گام بعد برچسب‌های مربوطه که از نظر موضوعی با هم مرتبط هستند (جمعاً چهار مفهوم) که در مراحل قبلی برچسب زده شد، در یک طبقه قرار گرفت و از ادغام مفاهیم چهارگانه به شرح پیشگفته، مقوله سطح دوم «اقتصاد بین‌المللی و جهانی» استخراج و در جدول ۳ ارائه شد.

در ادامه نمونه‌ای دیگر از داده‌های استخراج شده از متون مصاحبه‌شونده (A18) و نحوه کدگذاری مقوله سطح اول (عوامل اقتصادی) و مقوله سطح دوم (سیستم‌های مالی و مالیاتی) و خرده مقوله‌های مربوطه ارائه شده است:

«... شما تا وقتی که نظام مالیاتی‌ات در مملکت متحول نشود، خوب حسابداری همین است. ولی اگر یک تحولاتی در نظام مالیاتی ایجاد شود قطعاً حسابداری هم متحول می‌شود... (A18)».

با مطالعه متون مصاحبه‌شونده (A18)، برچسب مفهومی «تأثیر تحولات نظام مالیاتی کشور بر توسعه آموزش رشته حسابداری» الصاق شد. همچنین در مرحله بعد نمونه‌ای از متون مصاحبه‌شونده (A18) اشاره می‌شود:

«... پیشرفت و توسعه حسابداری و آموزش آن تحت تأثیر سیستم‌های مالی و مالیات کشور است... (A18)».

با مطالعه و تجزیه و تحلیل متون مصاحبه‌شونده (A18) برچسب مفهومی «تأثیر سیستم‌های مالی و مالیاتی کشور بر توسعه آموزش رشته حسابداری» چسبانده شد. در مرحله بعد برچسب‌های مربوطه که از نظر موضوعی با هم مرتبط هستند (جمعاً دو مفهوم) که در مراحل قبلی برچسب زده شد، در یک طبقه قرار گرفت و از ادغام مفاهیم دوگانه به شرح پیشگفته، مقوله سطح دوم «سیستم‌های مالی و مالیاتی» استخراج و در جدول ۳ ارائه شد.

با اجرای مراحل کدگذاری به شرح فوق تعداد شش مقوله سطح دوم طبق جدول ۳ استخراج شد. در نهایت با بررسی، گروه‌بندی و ادغام مقوله‌های سطح دوم (اقتصاد بین‌المللی و جهانی، عرضه حسابداری به

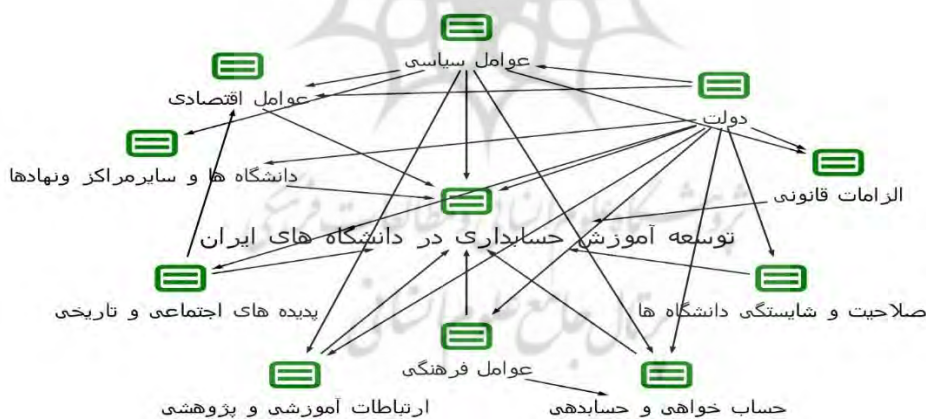
عنوان کالای اقتصادی، سیستم‌های مالی و مالیاتی، توسعه اقتصادی، زیرساخت‌ها و ماهیت اقتصاد و نوع اقتصاد)، مقوله سطح اول «عوامل اقتصادی» شناسایی و در جدول ۳ ارائه شد. با توجه به مطالب پیشگفته و اجرای فرآیند پژوهش حاضر و انجام مراحل سه‌گانه کدگذاری در آخر طی جدول ۴ تعداد ۱۰ مقوله کلان مرتبط با توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران مشخص گردید.

جدول ۴. مقوله‌های کلان (سطح اول) استخراج شده

کد مولفه کلان	مولفه کلان	کد مولفه کلان	مولفه کلان
C01	عوامل اقتصادی	C06	حساب‌خواهی و حسابداری
C02	دولت	C07	پدیده‌های اجتماعی و تاریخی
C03	عوامل سیاسی	C08	دانشگاه‌ها و سایر مراکز و نهادها
C04	عوامل فرهنگی	C09	ارتباطات آموزشی و پژوهشی
C05	الزامات قانونی	C10	صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها

منبع: یافته‌های پژوهشگر

بر اساس تجزیه و تحلیل‌های انجام شده و اجرای مراحل کدگذاری سه‌گانه، شبکه ارتباطات مقوله‌ها به شرح شکل ۲ ارائه گردیده است.

شکل ۲. شبکه ارتباطات مولفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۵- یافته‌های پژوهش

با توجه به بیانات مصاحبه‌شوندگان و تجزیه و تحلیل متون و شبکه ارتباطات توسعه آموزش حسابداری دانشگاهی در ایران برآمده از پژوهش حاضر، ده شاخص کلان شناسایی شده در ارتباط با توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران تأثیرگذار هستند. در ادامه شاخص‌های مذکور تشریح می‌شود:

۵-۱- عوامل اقتصادی

مصاحبه‌شوندگان بیان داشتند که، عوامل و شاخص‌های اقتصادی نظیر اقتصاد بین‌المللی و جهانی، سیستم‌های مالی و مالیاتی، توسعه اقتصادی، زیرساخت‌ها و ماهیت و نوع اقتصاد نقش مهمی را در توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران ایفا می‌کند. طبق نظرات آنان مبادلات اقتصادی و سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی نیازمند گزارشگری مالی و زبان مشترک تجارت (حسابداری) می‌باشد و کار حسابداری‌اندازه‌گیری و گزارشگری رویدادهای اقتصادی است. برابر نظرات خبرگان عرضه حسابداری به عنوان کالای اقتصادی و استفاده کاربردی از نتایج تحقیقات حسابداری در راستای رفع مشکلات جامعه، حرفه، صنعت شرکت‌ها و سازمان‌ها موجب توسعه آموزش حسابداری خواهد شد. بنابراین شرکت‌ها، سازمان‌ها و صنایع نسبت به ارجاع مشکلات خود به دانشگاه‌ها ترغیب خواهند شد و این موضوع زمانی محقق می‌شود که حسابداری و محصولات حسابداری رافع مشکلات و نیازهای حرفه و صنایع باشد. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که، در صورت متحول شدن نظام مالیاتی یک کشور قطعاً حسابداری و آموزش حسابداری آن کشور هم متأثر خواهد شد. از منظر دیگر توسعه اقتصادی کشورها بر توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار می‌باشد. در نتیجه اگر اقتصاد دارای رونق و پویایی باشد، به کارگیری و استفاده از حسابداری، گزارشگری مالی و در نتیجه آموزش حسابداری بیشتر احساس شده و حسابداری همگام با توسعه اقتصادی پیشرفت خواهد نمود. خبرگان اجماع نظر داشتند که، توسعه آموزش حسابداری در گرو توسعه اقتصاد است و کشورهای پیشرفته از حسابداری جهت رونق اقتصادی استفاده می‌کنند. با توجه به اینکه ایران از نظر اقتصادی توسعه نیافته است، حسابداری هم در ایران به صورت مناسب توسعه نداشته و توسعه نیافتگی و اقتصاد ناسالم ایران لطمات زیادی را بر پیکره حسابداری کشور وارد کرده است. بنابراین تا زمانی که اقتصاد ایران دولتی است و همه امور به ویژه اقتصاد و آموزش عالی در اختیار دولت می‌باشد، مسایل و مشکلات جامعه به دانشگاه‌ها ارجاع داده نخواهد شد. همچنین طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، حسابداری دانشی است که با فعال بودن اقتصاد نقش پیدا می‌کند و زمانی که اقتصاد و زیر ساخت‌های اقتصادی به صورت رقابتی و خصوصی باشد نیاز به حسابداری و آموزش حسابداری بیشتر احساس می‌شود. در ادامه به متون مربوط به مصاحبه شونده (A01) در این خصوص اشاره می‌شود:

«... بعضی‌ها می‌گفتند که حسابداری ابزار سرمایه‌داران می‌باشد ولی در حقیقت این طور نیست بلکه حسابداری دانشی است که با فعال بودن اقتصاد نقش پیدا می‌کند. توسعه و پیشرفت حسابداری در دانشگاه‌های

ایران به همان اقتصاد رقابتی و دولتی در کشور ایران برمی‌گردد. بالعکس اگر اقتصاد دولتی باشد دانش و تخصص معنا ندارد... (A01)».

طبق بیانات مصاحبه‌شوندگان، استقلال دانشگاهی هم مصداقی از این قضیه بوده و تا زمانی که آموزش عالی و دانشگاه‌ها دارای استقلال نباشند و دولتی باشند پیشرفت و توسعه مورد انتظار در حوزه آموزش به وجود نخواهد آمد. در شرایط اقتصاد دولتی ایران، ضرورتی به آموزش حسابداری بر مبنای اقتصاد خصوصی و رقابتی وجود ندارد و معمولاً حسابداران به علت عدم کاربردهای واقعی حسابداری در کشور ایران، به آموزش‌های حسابداری بر اساس اقتصاد رقابتی و خصوصی تمایل و علاقه‌ای از خود نشان نمی‌دهند. طبق نظرات خبرگان، اگر دانشجویان و فارغ‌التحصیلان حسابداری ایران در شرایط کاری کشورهای دارای اقتصاد رقابتی و خصوصی قرار گیرند با مشکل جدی در حوزه عمل حسابداری روبرو خواهند شد، زیرا آموزش‌های حسابداری که دیده‌اند بر مبنای اقتصاد دولتی بوده است. لازمه تحول گزارشگری کشور ایران رقابتی و خصوصی شدن اقتصاد و صنعت است. در نتیجه عامل پایین بودن سطح کاربردهای حسابداری در ایران دولتی بودن اقتصاد است.

خبرگان یقین داشتند که، در ایران با توجه به اینکه سیستم آموزشی و پژوهشی هماهنگ و همگام با نیازها نیست، در نتیجه آموزش‌ها و پژوهش‌های انجام شده همسو با نیازها نبوده، لذا آموزش و پژوهش قادر به حل مسائل و مشکلات اقتصادی، صنعتی و حرفه‌ای کشور نمی‌باشد.

۵-۲- دولت

مصاحبه‌شوندگان اجماع نظر داشتند که، دولت‌ها در توسعه آموزش حسابداری نقش دارند. دولت‌ها معمولاً به دو منظور به حسابداری توجه دارند، اول جهت اخذ خراج و مالیات و دیگری جهت برنامه‌ریزی اقتصادی است. در کشورهای جهان سوم عمدتاً بر روی عامل اول تأکید می‌شود ولی، کشورهای پیشرفته بر روی عامل دوم که از ارزش بالایی برخوردار می‌باشد توجه دارند. بنابراین دولت‌ها به دلیل اهداف مهمی که در این ارتباط دارند آموزش حسابداری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در ادامه به متون مربوط به مصاحبه‌شونده (A21) در این باره اشاره می‌شود:

«...معمولاً دولت‌ها به دو منظور به حسابداری توجه دارند، یکی برای گرفتن خراج و مالیات است و دیگری برای برنامه‌ریزی اقتصادی است. چون معمولاً در کشورهای جهان سوم عمدتاً بر روی اولی پای می‌فشارند اما کشورهای پیشرفته بر روی دومی ارزش بالایی قائل هستند. بنابراین دولت‌ها به دلیل اهداف مهمی که در این ارتباط دارند بر آموزش حسابداری نقش بالایی ایفا خواهند کرد... (A21)».

طبق نظرات خبرگان، توسعه آموزش حسابداری متأثر از سازمان‌ها، نوع سیستم و محدودیت‌های حکومتی دولت می‌باشد. در گذشته در ایران عدم یکنواختی در گزارشگری مالی شرکت‌ها دیده می‌شد و از طرفی هم

نهاد استاندارد‌گذاری وجود نداشت تا شرکت‌ها از آن استانداردها تبعیت کنند. بعد از انقلاب نیاز بود نظارت بر شرکت‌های دولتی از طریق نهاد تدوین استانداردها انجام شود، لذا سازمان حسابرسی که وظیفه تدوین استانداردهای حسابداری را عهده‌دار شده بود، نظارت و کنترل بر گزارشگری شرکت‌ها توسط این نهاد به اجرا درآمد و توسعه حسابداری با ایجاد سازمان حسابرسی متحول گردید. همچنین نقش حمایت دولت از آموزش حسابداری بر توسعه این رشته تأثیرگذار بوده است، نمونه بارز این موضوع اعزام دانشجویان در گذشته جهت آموختن حسابداری به کشورهای انگلستان و آمریکا بوده است. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، هر چقدر دولت‌ها به حسابداری یا هر رشته تحصیلی و یا هر موضوعی اهمیت دهند آن رشته یا موضوع هم در جامعه پیشرفت بیشتری پیدا خواهد نمود. حمایت دولت در حوزه آموزش و پژوهش آموزش عالی قطعاً در پیشرفت، تحول و توسعه آموزش و پژوهش کشور تأثیر دارد. نمونه بارز پیشرفت و توسعه آموزش حسابداری، که نتیجه حمایت دولت بوده است، کشور استرالیا می‌باشد. کشور استرالیا یکی از کشورهایی است که در زمینه حسابداری بخش عمومی توسعه مناسبی داشته است و علت آن گسترده بودن سیستم دولتی و حمایت‌های ویژه دولت از آموزش عالی استرالیا می‌باشد. از منظر دیگر روابط و همکاری‌های آموزشی و پژوهشی و سیاست‌های بین‌المللی اتخاذ شده توسط دولت‌ها بر توسعه و پیشرفت رشته‌های تحصیلی دانشگاهی از جمله حسابداری تأثیرگذار می‌باشد و با گسترش همکاری و روابط آموزشی و پژوهشی در سطح بین‌المللی، دانش به اشتراک گذاشته شده و موجب توسعه علوم خواهد شد. طبق نظرات خبرگان همکاری‌های آموزشی و پژوهشی ایران با دانشگاه‌های سایر کشورها در سطح بین‌المللی مناسب و کافی نبوده است و این موضوع مستلزم حمایت دولت است.

۵-۳- عوامل سیاسی

مصاحبه‌شوندگان اجماع نظر داشتند که، عوامل سیاسی بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها تأثیر با اهمیتی دارد. آنان بیان داشتند که، به دلیل تحریم‌ها و شرایط سیاسی موجود محدودیت‌ها و چالش‌های سیاسی در ایران وجود دارد. مطمئناً اگر از نظر سیاسی شرایط عادی تری حاکم بود، امکان برگزاری کنفرانس‌های بین‌المللی با شرایط بهتر و با محدودیت‌های کمتری وجود خواهد داشت و با حضور اساتید برجسته حسابداری در سطح بین‌المللی در ایران تبادل دانش و اطلاعات انجام می‌شد و دانشجویان حسابداری ایران بیشتر با رویکرد آموزش، پژوهش و دانش جهانی آشنا می‌شدند. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، تأثیر سیاست و تحریم‌های اخیر در خصوص دریافت منابع علمی، بر توسعه آموزش حسابداری ایران سهم ناچیزی داشته است. زیرا اطلاعات و منابع علمی حسابداری از راه‌های گوناگون مانند اینترنت وارد ایران شده و مرزی برای دانش و دریافت منابع علمی وجود ندارد. لذا تحریم‌های اخیر تأثیر قابل ملاحظه منفی بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران نداشته است. طبق نظرات خبرگان، نفوذ سیاست در انتشارات سازمان

حسابرسی از جمله استانداردهای ملی باعث شد که پویایی و تولید منابع آموزشی و علمی حسابداری سازمان حسابرسی نسبت به گذشته کاهش یابد. از منظر دیگر همکاری‌های آموزشی و پژوهشی در سطح بین‌المللی، متأثر از روابط سیاسی میان کشورها است. کشور ایران با کشورهایی که دارای روابط سیاسی قوی است، دارای تبادل دانش و اطلاعات می‌باشد و عکس قضیه هم صادق است. روابط سیاسی ایران در منطقه محدود به آموزش دانشجویان چینی، سوری، عراقی و افغان می‌باشد. به طوری که دانشجویان مذکور در دانشگاه‌های ایران در رشته حسابداری و سایر رشته‌های تحصیلی مشغول به تحصیل می‌باشند. با توجه به محدود بودن روابط سیاسی بین‌المللی ایران، تبادل اساتید و دانشجوی و همکاری‌های دانشگاهی در سطح بین‌المللی به صورت مطلوب انجام نمی‌شود و دارای محدودیت است. خبرگان یقین داشتند که، عدم ارتباطات سیاسی با برخی از کشورهای همسایه باعث شده است که همکاری‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاهی پائین بوده و ارتباطات اساتید و دانشجو به صورت مناسب نباشد. از سوی دیگر همکاری آموزشی و پژوهشی دولت، صنعت با دانشگاه‌ها به خاطر مسایل محرمانه متأثر از سیاست بوده و به این دلیل ارتباطات دولت و صنعت با دانشگاه در حد خیلی پایین بوده و مشکلات دولت و صنعت به دانشگاه‌ها ارجاع داده نمی‌شود و سازمان‌های مختلف با پژوهشگران متخصص همکاری نمی‌کنند، بنابراین منشا موضوعات پیشگفته متأثر از مؤلفه‌های سیاسی است. طبق نظرات مشارکت‌کنندگان، با توجه به اینکه سیستم ایران دولتی است، طبیعتاً سیاست‌گذاری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نقش بسیار مؤثری را در گسترش آموزش حسابداری ایفا می‌کند و نمی‌توان جدای از سیاست دولت تصمیم گرفت و یکی از مشکلات کشور ایران در توسعه آموزش حسابداری، دولتی بودن سیستم آموزشی است. همچنین نفوذ و استعمار کشورها بر توسعه آموزش حسابداری کشورهای مستعمره مؤثر می‌باشد، به عنوان مثال با توجه به اینکه کشور هند از قدیم مستعمره انگلستان بوده است، امروز هم رویکرد حسابداری این کشور برگرفته از حسابداری کشورهای استعمارگر (انگلستان) می‌باشد.

۵-۴- عوامل فرهنگی

مصاحبه‌شوندگان تأکید داشتند که، عوامل فرهنگی در توسعه آموزش حسابداری نقش به‌سزایی دارد. طبق نظر آنان حسابداری تحت تأثیر فرهنگ است و این فرهنگ می‌تواند فرهنگ حاکم بر جامعه، کسب و کار و شرکت‌ها باشد. از منظر دیگر توسعه فرهنگی هم بر توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار می‌باشد، زیرا با تحولات فرهنگی نیاز به حسابداری هم تغییر پیدا می‌کند. همچنین فرهنگ بر چگونگی فعالیت، رفتار و سیاست‌های حاکم بر کسب و کار، صنعت، دانشگاه و یا یک کشور تأثیرگذار است. قاعدتاً فرهنگ در همه عرصه‌ها نقش آفرینی می‌کند و در توسعه حسابداری هم فرهنگ نقش به‌سزایی دارد. با توجه به اینکه در ایران جنبه مالی برای شرکت‌ها یک جنبه محرمانه بوده و مدیران شرکت‌ها از ورود کارآموزان و دانشجویان و یا یک فرد غیر مسئول به محیط داخلی امور مالی شرکت امتناع می‌ورزند، به همین لحاظ تمایل ندارند،

دانشجویی حتی رایگان نباید به عنوان کارآموز کار کند، زیرا آنان معتقدند، فرد یا دانشجوی مذکور با اطلاعات محرمانه مالی شرکت آشنا می‌شود و به خاطر این موضوع اجازه حضور افراد در شرکت را جهت کارآموزی در حوزه حسابداری نمی‌دهند، در نتیجه فرهنگ حاکم بر کسب و کار و شرکت‌ها بر آموزش حسابداری تأثیرگذار می‌باشد. در ادامه به متون مربوط به مصاحبه‌شونده (A21) در این باره اشاره می‌شود:

«... قاعدتا فرهنگ در همه عرصه‌ها مؤثر است و نقش‌آفرینی می‌کند و طبیعتاً فرهنگ می‌تواند در توسعه آموزش حسابداری نقش به‌سزایی داشته باشد. من یک مصداق را می‌آورم و اشاره می‌کنم به فرهنگی که در صنایع و محیط کسب و کار حاکم است دقت بفرمایید مثلاً در بحث کارآموزی اگر دانشجویان حسابداری و حسابداران به کارخانه‌ها و مراکز تولیدی معرفی بشوند اگر مدیران این فرهنگ را نداشته باشند آنها را بپذیرند و به آنها مهارت‌آموزی بکنند، فارغ‌التحصیلان مان بعد از فراغت از تحصیل دارای هیچ گونه مهارتی نیستند و صرفاً یک سری مباحث تئوری و مبانی نظری یا مطالعات تطبیقی را در اختیار دارند. بنابراین از ابعاد مختلف می‌تواند فرهنگ تأثیر به‌سزایی بر توسعه حسابداری داشته باشد... (A21)».

خبرگان ابراز داشتند که، در ایران توجه زیادی به فرهنگ جمع‌گرایی نمی‌شود و بیشتر فردگرایی رایج است. دلایل مختلفی در این خصوص وجود دارد، یکی از دلایل را می‌توان در موضوعات فرهنگی دید. همچنین فرهنگ ملی‌گرایی بر توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار بوده است و با اجرای استانداردهای بین‌المللی حسابداری در ایران عدم اعتقاد به ملی‌گرایی رواج پیدا کرده است. از سوی دیگر فرهنگ آموزش انتقادی و کار تیمی در حوزه آموزشی دانشگاه‌ها جایگاه واقعی خود را ندارد. همچنین در برخی از دانشگاه‌های ایران فرهنگ رابطه‌مداری جایگزین شایسته‌سالاری و شایسته‌پروری شده است.

۵-۵- الزامات قانونی

مصاحبه‌شوندگان اجماع کلی داشتند که، الزامات قانونی در توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار است و الزامات قانونی در داخل کشور و در سطح جهانی و همچنین مشکل آموزشی تعارض قوانین جاری با استانداردهای حسابداری ایران با توسعه آموزش حسابداری در ارتباط نزدیک می‌باشند. طبق نظرات آنان در کشور ایران از حسابداری به عنوان ابزاری در راستای رفع تکلیف قانونی استفاده می‌شود. به عنوان مثال طبق قانون تجارت شرکت‌ها موظف به نگهداری و تحریر دفاتر قانونی و ارائه صورت‌های مالی هستند و همچنین دولت حسابرسی صورت‌های مالی را ملزم نموده است. با توجه به اینکه ذینفعان از اطلاعات و گزارش‌های حسابداری تهیه شده مبنایی برای تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند، لذا می‌بایست حسابداران اطلاعات به موقع، درست و مربوط ارائه دهند. در مقابل دانشگاه‌های ایران برابر نیاز جامعه، شرکت‌ها، ذینفعان و سیستم حسابداری رایج در کشور آموزش‌های لازم در حوزه حسابداری را ارائه می‌کنند. همان‌طور که مشخص است حسابداری مالی در کشور ایران نسبت به سایر حوزه‌های حسابداری مانند حسابداری بهای تمام شده، حسابداری مدیریت توسعه قابل ملاحظه‌ای داشته است. علت این موضوع الزامات قانونی از جمله؛ گزارشگری مالی و استانداردهای حسابداری،

الزامات بورس اوراق بهادار و در نهایت مالیات می‌باشد و الزامات قانونی بدون در نظر گرفتن نقش دولت معنا پیدا نمی‌کند. خبرگان بیان داشتند که، حسابداری بهای تمام شده و حسابداری مدیریت از این قضیه مهجور مانده‌اند، زیرا الزامات قانونی در این خصوص وجود نداشته و در مقابل حسابرسی مستقل پیشرفت و توسعه پیدا کرده است، زیرا در بحث گزارشگری مالی و خدمات اطمینان بخشی الزامات قانونی گسترده‌ای در حوزه حسابرسی مستقل کشور وجود دارد. با توجه به لزوم اجرای حسابداری براساس الزامات قانونی، لازم است آموزش‌های حسابداری در این خصوص از طریق دانشگاه‌ها و مراکز حرفه‌ای ارائه شود تا شرکت‌ها و سازمان‌ها در امور حسابداری خود دچار مشکل نشوند. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، الزامات قانونی در سطح بین‌المللی بر توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار می‌باشد. نمونه بارز این موضوع، زمانی که کشور ایران در صدد عضویت در سازمان تجارت جهانی بود، یکی از شرایط احراز عضویت و ورود به سازمان تجارت جهانی وجود استانداردهای حسابداری مصوب و وجود حسابرسی مستقل بوده است. لذا طبق مصوبه قانونی، جامعه حسابداران رسمی ایران تأسیس گردید. با توجه به اینکه زیربنای تدوین استانداردهای حسابداری چارچوب نظری می‌باشد و بدون چارچوب نظری نمی‌توان استانداردهای حسابداری را تهیه و تدوین نمود، در گذشته کشور ایران فاقد چارچوب نظری حسابداری براساس وضعیت اقتصادی، اجتماعی و قانونی بوده است، در نتیجه سریعاً کارگروه مربوطه جهت تدوین چارچوب نظری در سازمان حسابرسی تشکیل و چارچوب نظری تدوین زیربنای تدوین استانداردهای حسابداری ایران قرار گرفت. مصاحبه‌شوندگان باور داشتند که، تعارض قوانین جاری کشور با استانداردهای حسابداری به عنوان یک چالش در حوزه آموزش حسابداری مطرح است. برخی مفاهیم در قوانین ایران وجود دارد که با قانون تجارت در تناقض هستند، با توجه به اینکه در دهه‌های اخیر قانون تجارت تغییر اساسی پیدا نکرده است و از طرفی هم استانداردهای حسابداری ایران تابع استانداردهای حسابداری بین‌المللی می‌باشد، در این بین تضاد وجود دارد و تازمانی که قانون تجارت به روز نشود این مشکل وجود خواهد داشت. براساس نظرات خبرگان امروزه یکی از عواملی که باعث شده است، حسابداری دچار چالش شود، این است که حسابداری همگام و متناسب با قوانین مالی و مالیاتی حرکت نکرده است، در همه جای دنیا قوانینی که در مالیات‌ها تصویب و اجرا می‌شود بایستی تا جایی که امکان دارد با اصول حسابداری منطبق شوند، یعنی قبل از تصویب قانون نظرات مراجع و صاحب‌نظران حسابداری اخذ می‌شود و سپس قوانین به تصویب می‌رسد. از منظر دیگر، در اکثر مواقع قانون و اصول حسابداری با یکدیگر در تعارض جدی هستند و این هم یکی از موانع پیشرفت حسابداری است. خبرگان بیان داشتند که، اساتیدی که در کلاس درس دانشگاه مطالب حسابداری را آموزش می‌دهند، تعارض قانون مالیات‌ها و قانون تجارت کاملاً مشهود است و یا اینکه طبق اصول حسابداری هزینه‌ها در دفاتر ثبت می‌شود، ولی براساس قانون مالیات برخی از هزینه‌ها مورد قبول قانون مالیات نیست. طبق نظرات خبرگان، با توجه به تعارض قوانین و استانداردهای حسابداری در ایران، شرکت‌ها اقدام به اجرای عملیات حسابداری در دو دفتر یکی بر مبنای استانداردهای بین‌المللی حسابداری و دیگری براساس استانداردهای حسابداری ایران می‌نمایند و این چالش در حرفه حسابداری دیده می‌شود.

مصاحبه‌شوندگان یقین داشتند، با توجه به آموزش‌هایی که در کلاس‌های درس دانشگاه به دانشجویان ارائه می‌شود، بیان می‌شود که صورت‌های مالی متکی بر دفاتر روزنامه و کل شرکت می‌باشد و زمانی که صورت‌های مالی بر مبنای استانداردهای بین‌المللی حسابداری تهیه می‌شود، دیگر بر مبنای دفاتر نیست، به همین لحاظ دوگانگی و تعارض در تهیه و ارائه اطلاعات به دانشجویان و حرفه به وجود می‌آید. به طور کلی ضرورت دارد، استانداردهای حسابداری متناسب با اوضاع و احوال کشور تهیه و تدوین شود تا آموزش‌های لازم در این خصوص توسط دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی ارائه شود.

۵-۶- حساب‌خواهی و حسابدهی

مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که، حساب‌خواهی و حسابدهی نقش مؤثری را در توسعه آموزش حسابداری ایفا می‌کند. به عنوان مثال اجرای عملیات حسابرسی در راستای حساب‌خواهی و به رسمیت شناختن آن بوده و این موضوع موجب توسعه حسابرسی شده است. با توجه به اینکه اقتصاد ایران دولتی می‌باشد، جایگاه حساب‌خواهی در ایران کم‌رنگ است. از منظر دیگر، عدم آگاهی افراد جامعه با مفهوم حساب‌خواهی در توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار است. طبق نظرات آنان مشکل اصلی در ایران آموزش نیست، بلکه مشکل اصلی این است که هنوز حق حساب‌خواهی در ایران ناآشنا است و با گذشت زمان حق حساب‌خواهی که مطرح می‌شود متقابلاً حق حسابدهی هم شکل می‌گیرد. در نتیجه حساب‌خواهی بر حسابدهی ارجحیت دارد. در ادامه به متون مربوط به مصاحبه‌شونده (A09) در این باره اشاره می‌شود:

«... معذک از نظر من هنوز حسابداری و حسابرسی اصلاً اجرا نشده است. ما در این مملکت همه می‌گویند پاسخگویی، فلانی باید پاسخگو باشد این یک چیزی است که من اصلاً نمی‌توانم کنار بیايم، آنچه که در ایران گم شده است حساب‌خواهی است نه حسابدهی نه پاسخگویی من منکر اینها نیستم ولی ما ملت برای خودمان حساب‌خواهی قائل نیستیم. بنابراین ما مشکلمان در آموزش نیست مشکلمان این است که ما هنوز حق حساب‌خواهی را نمی‌شناسیم یک ذره که می‌رویم جلو و یک جاهایی حق حساب‌خواهی مطرح می‌شود آن وقت می‌بینیم که حق حسابدهی هم شکل می‌گیرد... (A09)».

مصاحبه‌شوندگان یقین داشتند که، عدم شفافیت در جامعه بر آموزش‌های دانشگاهی تأثیرگذار است. با توجه به اینکه سیستم آموزش عالی در دانشگاه‌ها باز می‌باشد، دانشگاه هم از اتفاقاتی (از جمله شفافیت، قبول استانداردها و از همه مهمتر قضاوت حرفه‌ای دانشگاهیان و اساتید) که در بیرون از دانشگاه رخ می‌دهد متأثر می‌شود. با در نظر گرفتن عدم وجود شفافیت، اتفاقات بیرون از دانشگاه به دانشگاه تسری می‌یابد و همچنین جامعه متأثر از دانشگاه می‌شود. خبرگان تأکید داشتند، آموزش حسابداری ایران از نبود شفافیت و عدم وجود سیستم‌های یکپارچه رنج می‌برد. به لحاظ عملی، در امور حسابداری، حسابرسی، مشاوره و خدمات مالی به دلیل اینکه فناوری اطلاعات در خارج از ایران خیلی سریع پیشرفت کرده است و کشور ایران به لحاظ فناوری

اطلاعات پیشرفت قابل قبولی نداشته است، لذا ایران در حسابداری کما کان بر بدهکار و بستانکار و مفاهیم کتب تئوری متمرکز بوده است و کم توجهی در حوزه آموزش فناوری اطلاعات و نرم‌افزارهای حسابداری وجود دارد و نرم‌افزارها و سیستم‌های ایرانی تکه‌تکه شده است و سیستم یکپارچه مالی در سطح کشور وجود ندارد و سازمان‌ها هرکدام برای خودشان سیستم‌های اطلاعاتی جداگانه دارند و هیچ ارتباط سیستمی یکپارچه مستقل وجود ندارد. خبرگان اعلام داشتند که، سیستم‌های حسابداری، مالی و غیره در ایران به صورت یکپارچه و متصل نیستند، در نتیجه اطلاعات بین سازمان‌ها رد و بدل نمی‌شود. طبق نظرات آنان تکنولوژی‌های جدید شفافیت همراه دارد و لازم است کشور ایران با استفاده از تکنولوژی‌های نوین و مدیریت علمی به شفافیت مورد انتظار دست یابد و این اقدام مهم نیاز به مدیریت و راهبری سیستم حساب‌خواهی و حسابداری دارد. همچنین عدم وجود سیستم مناسب و نبود مدیریت سیستم و پاسخگویی نامناسب در ایران، موجب شده است که حساب‌خواهی و حسابداری به معنای واقعی محقق نشود و در نتیجه آموزش حسابداری هم از این موضوع متأثر شود. طبق نظرات خبرگان، زمانی که شرکت‌های سهامی به وجود آمدند ارائه اطلاعات به ذینفعان، حسابداری و حساب‌خواهی اهمیت ویژه‌ای پیدا نمود. از سوی دیگر در شرکت‌ها حساب‌خواهی و حسابداری متأثر از ترکیب و تفکرات سهامداران و ارکان راهبری شرکت است. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، اگر سهامداران و ارکان راهبری به حساب‌خواهی و حسابداری معتقد باشند، نیاز به امور حسابداری و گزارشگری مالی و در نتیجه آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها بیش از پیش احساس خواهد شد و سپس دانشگاه‌ها در راستای پاسخگویی به نیازهای آموزشی به وجود آمده، خدمات آموزش حسابداری را به جامعه، شرکت‌ها و سازمان‌های مربوطه ارائه خواهند نمود. از منظر دیگر حساب‌خواهی و حسابداری براساس الزامات قانونی اجرا می‌شود. به عنوان مثال در گذشته شرکت‌ها و مؤسسات، براساس الزامات قانونی پاسخگویی را صرفاً نسبت به وزارت امور اقتصادی و دارایی اجرا می‌کردند. در اینجا لازم است، رویکرد استفاده از حسابداری در ایران از ضرورت قانونی به پاسخگویی و حسابداری تغییر پیدا کند و همچنین مهارت و توانایی حساب‌خواهی و حسابداری در ایران تقویت شود تا زمینه‌ای برای تقویت و حسابداری و توسعه آموزش آن فراهم شود. برابر نظرات خبرگان، حمایت و اعتقاد به حساب‌خواهی بیشتر از اعتقاد به حسابداری در توسعه آموزش حسابداری مؤثر است. با توجه به اینکه حسابداری عامل مهمی می‌باشد، باید گفت آنچه که در ایران مفقود شده است حق حساب‌خواهی است، نه حسابداری و نه پاسخگویی، زیرا ایرانیان برای خودشان حق حساب‌خواهی قائل نیستند. بنابراین اعتقاد به عامل حساب‌خواهی در توسعه آموزش حسابداری در ایران تأثیر با اهمیتی دارد. بنابراین پاسخ‌خواهی و پاسخگویی لازمه توسعه آموزش حسابداری در ایران است و از آن مهمتر این است که حسابداری برای محیطی است که حساب‌خواهی وجود داشته باشد. به طور کلی اگر در جامعه کسی حساب نخواهد، حسابدار هم نمی‌خواهد و نیازی به آموزش حسابداری هم احساس نخواهد شد.

۵-۷- پدیده‌های اجتماعی و تاریخی

طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، عوامل و پدیده‌های اجتماعی، محیطی و تاریخی بر توسعه حسابداری تأثیر به‌سزایی دارد. آنان بیان داشتند که، سرعت رشد و توسعه آموزش حسابداری وابسته به سرعت رشد و توسعه اجتماعی و فرهنگی است. بعد از انقلاب صنعتی، شرکت‌ها و صاحبان سرمایه اوج گرفتند و تک مالکی به چند مالکی تبدیل شد و نیاز به حسابداری بیشتر احساس شد. همچنین کشورهای پیشرو به مباحث و حوزه‌هایی از حسابداری پرداختند که ناشی از اقتصاد پیشرفته آنان بوده است. به عنوان مثال کشورهای پیشرفته از جمله فرانسه سال‌ها است که در حوزه حسابداری و گزارشگری مسئولیت اجتماعی فعالیت می‌کنند و این موضوع منوط به این است که گروه‌های اجتماعی و احزاب سبز در فرانسه خیلی فعال بوده‌اند. با توجه به اینکه در اروپا اتحادیه‌های کارگری خیلی قوی هستند، لذا می‌توانند با اجرای یک عمل اجتماعی مثل اعتصاب‌های کارگری بر اقتصاد و در نهایت بر حسابداری تأثیرگذار باشند. همچنین اگر بازار و اقتصاد کشورها رقابتی شود منجر به گزارشگری مدرن خواهد شد. خبرگان بیان داشتند که، پدیده جنگ هم یکی دیگر از عوامل اجتماعی است که بر توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار است. براساس نظرات خبرگان لازم است حسابداری همگام با نیازها و تحولات اجتماعی، تاریخی و محیطی در طول تاریخ به روزرسانی شود تا بتواند رافع نیازها در طول زمان باشد. در خصوص آینده حسابداری هم باید گفت، حسابداری در آینده با چالش‌هایی روبرو خواهند شد و با توجه به تغییراتی که در محیط کسب و کار به وجود خواهد آمد، لازم است حسابداران صلاحیت‌های علمی و حرفه‌ای خودشان را ارتقاء و به روزرسانی کنند تا بتوانند پاسخگوی تغییرات به وجود آمده ناشی از پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، تاریخی و محیطی باشند. برابر نظرات مصاحبه‌شوندگان، پژوهش‌های حسابداری کشورهای پیشرفته بر رساله‌ها، تحقیقات و پایان‌نامه‌های دانشجویان حسابداری ایرانی تأثیرگذار بوده است و اخیراً این تأثیرگذاری بیشتر شده است. موضوعی که در حوزه پژوهش‌های حسابداری ایران مشاهده می‌شود این است که دانشجویان تحصیلات تکمیلی یک مقاله لاتین به روزی را از یک کشوری که مورد نظرشان است انتخاب کرده و سعی می‌کنند همان را الگوسازی کنند، یعنی دقیقاً مطالب کشورهای خارجی بر پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و پژوهش‌های حسابداری ایران تأثیر گذاشته است. طبق نظرات خبرگان در صورتی که الگوبرداری از یک موضوع و مبحث علمی نو و رافع نیازهای کشور باشد، مشکلی ندارد و چگونگی پیاده‌سازی آن در ایران حائز اهمیت است. لازم است پیاده‌سازی براساس اقتصاد، فرهنگ، جامعه، محیط، وضعیت و شرایط جاری ایران هماهنگ و سازگار باشد و این وظیفه مهمی است که پژوهشگران و اساتید حسابداری باید آن را مدنظر قرار دهند.

۵-۸- دانشگاه‌ها و سایر مراکز و نهادها

براساس نظرات مصاحبه‌شوندگان دانشگاه‌ها و سایر مراکز و نهادها از قبیل مؤسسه عالی حسابداری، دانشگاه‌های ایران، انجمن‌های علمی و حرفه‌ای حسابداری، سازمان حسابرسی، جامعه حسابداران رسمی ایران، سازمان مدیریت صنعتی، بانک‌ها، مدرسه دارالفنون و شرکت نفت بر توسعه حسابداری ایران تأثیرگذار بوده‌اند. در ادامه به تشریح هر یک از موارد مذکور پرداخته می‌شود. طبق بیانات مصاحبه‌شوندگان، مؤسسه عالی حسابداری به مدیریت دکتر عزیز نبوی در دهه چهل تأسیس شد و نقش به‌سزایی را در مراحل اولیه، پیدایش و توسعه آموزش حسابداری ایران ایفا کرده است و دانشجویان و دانش‌آموختگان برجسته زیادی را در دهه‌های چهل و پنجاه در حوزه حسابداری آموزش داده است. به‌طور کلی مصاحبه‌شوندگان بیان داشتند که، علاوه بر دانشگاه‌ها، مؤسسه عالی حسابداری هم سهم بزرگی در توسعه و پیشرفت رشته حسابداری ایران داشته است و تلاش‌های مؤسسه عالی حسابداری دکتر عزیز نبوی در ابتدای پیدایش و پیشرفت حسابداری در ایران بر هیچ کس پوشیده نیست. همچنین در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ مؤسسه عالی حسابداری نسبت به انتشار منابع آموزشی حسابداری اقدامات ارزنده‌ای را انجام داده است و مؤسسه عالی حسابداری بیشتر بر آموزش در حوزه حسابرسی تأکید داشته است. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان نیاز عامل اصلی آموزش و تأسیس دانشگاه‌ها می‌باشد. بنابراین دانشگاه‌ها براساس نیاز کشور و جامعه به وجود می‌آیند تا در راستای رفع نیازهای جامعه اقدام به فعالیت نمایند. برابر اظهارات خبرگان، حسابداری به معنای واقعی در دانشگاه‌های ایران توسعه و پیشرفت داشته است با توجه به اینکه دانشگاه‌های ایران نسبت به تربیت و آموزش دانشجویان اقدام نموده‌اند و فارغ‌التحصیلان حسابداری که در امور اجرایی قرار می‌گیرند و نسبت به اداره و مدیریت امور مالی شرکت‌ها و سازمان‌های مختلف به صورت موفق می‌پردازند، نمونه‌ای از بازتاب و حاصل کار دانشگاه‌های ایران در زمینه تربیت و آموزش منابع انسانی توانمند در حوزه حسابداری است. البته ممکن است این موضوع به صورت مطلق نباشد، ولی به‌طور کلی دانشگاه‌ها نقش به‌سزایی را ایفا کرده‌اند. دانشگاه‌های ایران علاوه بر تربیت نیروهای متخصص نسبت به ایجاد منابع درسی حسابداری اقدامات برجسته‌ای را انجام داده‌اند. نظرات خبرگان گویای این مطلب است که، حسابداری امروزی محصول دانشگاه است و بیشترین نقش آموزش حسابداری و حسابداران را دانشگاه‌ها به عهده داشته‌اند. در گذشته تقریباً نزدیک به چهار سال پیش در ایران رشته دکترای حسابداری وجود نداشت، بعدها با گسترش دوره‌های مختلف حسابداری در ایران، به ویژه دوره دکترا و تحصیلات تکمیلی که امروزه شاهد آن هستیم، حسابداری به وضعیت مطلوبی رسیده است. از سوی دیگر در دهه‌های گذشته حسابداری در وضعیت مناسبی قرار نداشته و در یک مقطع زمانی با شروع انقلاب، دانشگاه‌ها تعطیل شده بودند و کسی در آن برهه زمانی به حسابداری توجهی نداشته است. ضمناً در سال‌های گذشته مجلات و نشریات علمی و پژوهشی حسابداری به این شکل امروزی وجود نداشته است. بنابراین تمامی این موضوعات مدیون دانشگاه‌های کشور است، البته حرفه حسابداری هم تا حدودی توسعه داشته است و حرفه کمترین

سهم آموزش حسابداری را به خودش اختصاص داده است. در ادامه به متون مربوط به مصاحبه شوندگان (A16 و A21) در این باره اشاره می‌شود:

«دانشگاه‌ها خیلی نقش ایفا کرده‌اند البته شما یادتان نمی‌آید، خوب من به هر حال چند سال است که در دانشگاه‌ها کار کرده‌ام در حسابداری کار کردم کاملاً برایم روشن است ببینید در ایران حالا من سی و چند سال قبل را می‌گویم که من تازه از آمریکا آمده بودم، اولاً رشته دکترای حسابداری وجود نداشت حالا فوقش رشته حسابداری بعضی از دانشگاه‌های بزرگی مثل تهران و اینها داشتند در خیلی از شهرستان‌ها رشته حسابداری وجود نداشت می‌خواهم بگویم حسابداری خیلی در وضعیت بدی بود خوب انقلاب هم شده بود و دانشگاه‌ها تعطیل شده بودند آنقدر حال و هوای انقلاب مسلط شده بود کسی خیلی به حسابداری توجهی نداشت ولی خوب به حمدالله با گسترش دوره‌های مختلف به ویژه دکترا و تحصیلات تکمیلی که امروز ملاحظه می‌کنید الحمدالله به جای خیلی خیلی بهتری رسیده است. مجلات مان که دیگر نگفتنی بود مجله حسابداری به این شکل نداشتیم، تمام اینها مدیون دانشگاه‌ها است دانشگاه‌ها بودند که این کارها را کردند، حالا علاوه بر این ارتقاء حرفه و غیره که هم البته یک بحثی دیگر است بسیاری از دوستانی که در حرفه هستند دست‌پروده دانشگاه‌ها هستند. بنابراین به نظر من دانشگاه‌ها نقش بسیار بسیار مؤثری را بازی کرده‌اند بازی کرده‌اند و نقش‌شان بسیار بسیار مهم بوده است... (A16)».

«من فکر می‌کنم بیشترین نقش در آموزش حسابداری در ایران دانشگاه‌ها داشتند، من جای دیگری را نمی‌شناسم که در ارتقای آموزش حسابداری در ایران نقش با اهمیتی را ایفا کرده باشند. البته ما حرفه حسابداری هم داریم که برای رشته حسابداری و ارتقای آن گام‌هایی را برداشته باشند، ولی اعتقاد دارم آنها در بخش آموزش کمترین سهم را به خودشان اختصاص می‌دهند و بیشترین سهم را ما بایستی به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در این خصوص بدهیم... (A21)».

مصاحبه‌شوندگان یقین داشتند که، در گذشته تدریس حسابداری به عنوان یک رشته مستقل دانشگاهی در ایران با مشکلات و فراز و نشیب‌های فراوان روبرو بوده است. آقای فضل‌الله اکبری اولین کسی بوده است که رشته حسابداری را با پشت سرگذاشتن سختی‌های زیادی در دانشگاه ابداع کرد. زیرا در آن زمان اجازه نمی‌دادند رشته حسابداری در دانشگاه به عنوان رشته تحصیلی مستقل مطرح شود، ولیکن رشته حسابداری در دانشکده علوم اداری دانشگاه تهران به عنوان رشته تحصیلی ایجاد شد. به طور کلی در گذشته زمان پیدایش حسابداری نوین، سه مرکز و منبع آموزش حسابداری (دانشکده حسابداری و علوم مالی نفت (آموزشگاه حسابداری نفت سابق)، دانشگاه تهران و مؤسسه عالی حسابداری) متولی آموزش حسابداری در ایران بوده‌اند. دیدگاه اول آقای حسن سجادی نژاد در آموزشگاه حسابداری نفت سابق زیر مجموعه شرکت نفت ایران بوده است، دیدگاه دوم آقای فضل‌الله اکبری که در بخش دولتی حسابداری دانشکده علوم اداری دانشگاه تهران را تأسیس نمود و دیدگاه سوم آقای عزیز نبوی اولین کسی بود که در بخش خصوصی حسابداری را آموزش داده است. افرادی که از این سه مرجع در حوزه حسابداری فارغ‌التحصیل شده‌اند، افرادی برجسته بوده‌اند که اعتبار

دانشگاه و حرفه را در کشور بالا برده و خدمات ارزنده‌ای را نسبت به حسابداری ایران ارائه نموده‌اند. طبق نظرات خبرگان، از زمان تأسیس سازمان حسابرسی تقریباً سال ۱۳۶۲ به بعد نقش دانشگاه‌ها کم‌رنگ شد، این کم‌رنگ شدن می‌تواند ناشی از تهیه و تدوین کتب توسط سازمان حسابرسی باشد. لذا دانشگاه‌ها در زمینه تهیه و تالیف کتب نقش کمتری داشته‌اند. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که، ضرورت دارد دانشگاه‌ها نسبت به استانداردگذاری ملی و ایجاد منابع علمی حسابداری فعال‌تر عمل نمایند.

طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، نفوذ و نقش انجمن حسابداری ایران در حوزه آموزش بسیار پائین بوده است. مشارکت‌کنندگان بیان داشتند که، لازم است نقش انجمن حسابداری ایران در بخش آموزش و پژوهش تقویت شود و توسط انجمن علمی برای اعضای هیات علمی و اساتید حسابداری زمینه‌های رشد و شکوفایی فراهم شود. طبق نظرات مصاحبه‌شونده (A06) در کشورهای پیشرفته انجمن‌های حسابداری در توسعه آموزش حسابداری به شدت تأثیرگذار هستند و نحوه تشکیل انجمن‌های علمی هم متفاوت است، در آمریکا هر سه سال یک بار با رای اعضای انجمن حسابداری، رئیس انجمن انتخاب می‌شود و موظف هستند برابر برنامه زمانی سمینار و همایش برگزار کنند. لذا این فرآیند در ایران به صورت جهان‌سومی انجام می‌شود و برنامه مدون و مشخصی ندارد. از سوی دیگر در ایران هیچ‌کدام از انجمن‌های علمی جایگاه خودشان را ندارند و وظایف خودشان را به صورت مطلوب انجام نمی‌دهند. همچنین تحقق اهداف و فلسفه وجودی انجمن‌های علمی مستلزم حمایت همه جانبه دولت و بودجه کافی است. از منظر دیگر اگر انجمن حسابداری کشورهای پیشرو مثل آمریکا را مورد بررسی قرار دهیم، مشخص است که مأموریت انجمن حسابداری آمریکا همکاری و هماهنگی آموزشی و پژوهشی با دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و ارتقاء و توسعه آموزش رشته حسابداری می‌باشد و اعضای که مستقر در انجمن هستند باید از اساتید دانشگاه و دارای مدرک تحصیلی دکتری تخصصی باشند. به عبارتی دیگر مدارک حرفه‌ای در انجمن حسابداری آمریکا مورد قبول نیست و مدارک حرفه‌ای صرفاً در حرفه، مورد قبول می‌باشد. لذا لازم است انجمن حسابداری ایران همکاری آموزشی و پژوهشی مطلوبتری با دانشگاه‌های ایران در رشته حسابداری داشته باشد. خبرگان بیان داشتند که، اعضای هیات مدیره انجمن حسابداری ایران باید از دانشگاه‌های معتبر تشکیل شود و ارتباطات آموزشی و پژوهشی با دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی تقویت شود. همچنین لازم است انجمن‌ها از اساتید برجسته حسابداری دعوت کنند و از تجربیات اساتید پیشکسوت دانشگاه‌های ایران در راستای توسعه حسابداری استفاده نمایند، ولی این هماهنگی و همکاری‌ها در کشور کمتر دیده می‌شود. همچنین مصاحبه‌شوندگان بیان داشتند که، نظارت و کنترل مطلوبی بر عملکرد انجمن‌های علمی در ایران وجود ندارد. ضرورت دارد کمیته‌های انجمن‌های علمی فعال‌تر عمل کرده و ارزیابی عملکرد انجمن‌ها مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. از سوی دیگر لازم است در انجمن‌ها شایسته‌سالاری حاکم شده و از رابطه‌مداری پرهیز شود، زیرا این موضوع مانع پیشرفت و توسعه آموزش حسابداری می‌شود. همچنین لازم است، انجمن‌های علمی ایران سیستم‌محور باشند و نسبت به ارائه خدمات آموزشی باکیفیت، تألیف و چاپ کتب و انجام پژوهش‌های حسابداری کاربردی و مورد نیاز کشور اقدام نمایند.

مصاحبه‌شوندگان ابراز نمودند که، انجمن‌های حرفه‌ای حسابداری بر توسعه آموزش حسابداری ایران نقش به‌سزایی دارند. انجمن‌های حرفه‌ای حسابداری ایران باید از نتایج پژوهش‌های دانشگاه‌ها به زیباترین شکل استفاده کنند و این پژوهش‌ها می‌بایست در کمیسیون‌های انجمن‌های حرفه‌ای حسابداری ارزیابی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند و از نتایج پژوهش‌ها به بهترین شکل در حرفه و صنعت استفاده شود. ضمناً، کلیه انجمن‌های حرفه‌ای ایران می‌بایست دارای برنامه راهبردی باشند و طبق برنامه مذکور فعالیت نمایند. همچنین لازم است نظارت و کنترل دقیق بر عملکرد انجمن‌های حرفه‌ای اعمال شود. علاوه بر مطالب پیشگفته نظرات مصاحبه‌شوندگان بیانگر این است که، سازمان حسابرسی هم نقش مهمی را در توسعه آموزش حسابداری ایران ایفا کرده است. کشور ایران قبل از تأسیس سازمان حسابرسی از مفاهیم حسابداری انگلستان و آمریکا استفاده می‌کرد. در اوایل انقلاب از ادغام موسسه حسابرسی صنایع ملی و موسسه حسابرسی بنیاد مستضعفان، سازمان حسابرسی به وجود آمد و مهمترین وظیفه خود را روی بخش آموزش و ترجمه و تألیف منابع آموزشی حسابداری و استانداردهای حسابداری و حسابرسی متمرکز نمود و در این راه هم بسیار موفق بوده است. مصاحبه‌شوندگان ابراز داشتند که، یکی از اقدامات مهمی که سازمان حسابرسی انجام داده است انتشار نشریه ۱۱۳ با عنوان چارچوب نظری بوده است که یکی از بهترین نشریات پایه‌ای سازمان حسابرسی می‌باشد و مطالعه آن برای هر کسی که در زمینه حسابداری تحصیل و یا تجربه‌ای دارد مفید و واجب است. پس از تهیه چارچوب نظری استانداردهای حسابداری براساس این چارچوب نظری و با توجه به نیازهای جامعه تهیه و تدوین گردید، لذا به طور کلی می‌توان گفت که سازمان حسابرسی یکی از نهادهای مهم و تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری در ایران می‌باشد و سهم بزرگی را در حوزه تهیه منابع آموزشی حسابداری به خود اختصاص داده است. براساس نظرات مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها، یکی دیگر از اقدامات مهم سازمان حسابرسی، رفع مشکلات اجرا و ارائه راهکار در حرفه و صنعت بوده است. همچنین مصاحبه‌شوندگان یقین داشتند که، بانک‌ها هم در توسعه حسابداری در ایران سهیم بوده‌اند. به نظر آنان زمانی که بحث گزارشگری برون سازمانی مطرح می‌شود و بانک‌ها شکل می‌گیرند و رویدادهای بانکی اتفاق می‌افتد، مثلاً زمانی که عملیات بانکی مختلف و خدمت‌رسانی به مشتریان و ذینفعان بانک‌ها چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی گسترش می‌یابد، نیاز بانک‌ها به حسابداری به وجود می‌آید و سپس آموزش حسابداری به کارکنان بانک‌ها از طریق دانشگاه‌ها مطرح می‌شود. از نگاه دیگر فعالیت بانک‌ها در سطح بین‌المللی نیاز به آموزش حسابداری دارد و با توجه به اینکه امروزه ارتباطات بین‌المللی ایران با سایر کشورها محدود شده است و برخی از ابزارهای مالی حتی عقود اسلامی که در سایر کشورها رایج است در ایران کاربرد ندارد، لذا از این منظر موضوع عملیات بانکی در سطح جهانی تأثیر منفی بر توسعه حسابداری ایران داشته است. از سوی دیگر یکی از مراکز دیگری که بر توسعه آموزش حسابداری نقش با اهمیتی داشته است، سازمان مدیریت صنعتی است. هدف سازمان مدیریت صنعتی تربیت و آموزش تکنسین حسابداری بوده است و این کار را با کیفیت بالایی انجام داده است. اکثر فارغ التحصیلان سازمان مدیریت صنعتی به ویژه در ابتدای انقلاب با وجود اینکه مدرکشان دانشگاهی (لیسانس یا

فوق لیسانس) نبود و گواهینامه سازمان مدیریت صنعتی بوده است، در اوایل انقلاب تعداد زیادی از فارغ التحصیلان سازمان مدیریت صنعتی مسئولیت امور مالی بزرگترین شرکت‌های ایرانی را به عهده گرفتند و به حق از پس آن برآمدند. در ادامه به متون مربوط به مصاحبه‌شونده (A02) در این باره اشاره می‌شود:

«جایی در ایران وجود داشت و هنوز هم وجود دارد، به نام سازمان مدیریت صنعتی که هدف آن این بود و هنوز هم فکر می‌کنم باشد که (تا ۸- ۱۰ سال پیش ارتباط نزدیک همکاری داشتیم) تکنسین حسابداری تربیت می‌کند و به حق این کار را کرده است. خیلی از فارغ‌التحصیلان این سازمان مدیریت صنعتی به ویژه در ابتدای انقلاب با وجود اینکه مدرک‌شان دانشگاهی (لیسانس یا فوق لیسانس نبود) نبود و مدرک‌شان سازمان مدیریت صنعتی بود. در اوایل انقلاب تعداد زیادی از فارغ‌التحصیلان سازمان مدیریت صنعتی مسئولیت امور مالی بزرگترین شرکت‌های ایران را به عهده گرفتند و به حق از پس آن برآمدند و از دید من یکی از نهادهایی است که بیشترین تأثیر را بعد از دانشگاه تهران، دانشکده نفت و موسسه عالی حسابداری بر حسابداری داشته است... (A02)».

از سوی دیگر مصاحبه‌شوندگان ابراز داشتند که، مدرسه دارالفنون در سال ۱۲۳۰ در زمان ناصرالدین شاه قاجار تأسیس شد و یکی از مراکز آموزشی است که بر توسعه آموزش حسابداری ایران تأثیرگذار بوده است. طبق نظرات خبرگان سابقه رشته حسابداری به دوران های گذشته بر می‌گردد، رشته حسابداری در ایران در زمان امیرکبیر جزء دروس الزامی بوده است و این موضوع در زمان امیرکبیر در مدرسه دارالفنون خیلی اهمیت داشته و در دارالفنون حسابداری و دفترداری آموزش داده می‌شد و در آن زمان گواهینامه و مدارک تحصیلی به افراد ارائه شده است. تعدادی از کتاب های قدیمی در موضوعات حسابداری و دفترداری موجود است که حاکی از آموزش در مدرسه دارالفنون بوده است که قدمت آن به بیش از یکصد سال پیش بر می‌گردد. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، اگر آن زمان در مدرسه دارالفنون، آموزش حسابداری ادامه پیدا می‌کرد شاید امروز کشور ایران در رشته حسابداری پیشتاز می‌بود و یا حداقل یکی از پیشتازان حسابداری به شمار می‌رفت. بنابراین کشورهای پیشرفته به تدریج کار پژوهشی و آموزشی در رشته حسابداری انجام دادند، ولی در ایران این کار انجام نشد و افراد به اروپا و آمریکا اعزام شدند و حسابداری را از خارج وارد کردند. طبق نظرات مصاحبه‌شونده (A08) چندین گواهینامه و تصدیق‌نامه‌های اصل مربوط به ۱۰ تا ۲۰ سال پیش از مدرسه دارالفنون موجود است که در سال ۱۳۳۰ قمری با امضاء مرحوم علی اکبر دهخدا رئیس مدرسه دارالفنون و دکتر محمد علی فروغی وزیر فرهنگ و خارجه وقت صادر شده است، که عنوان رشته تحصیلی در گواهینامه‌های تحصیلی مذکور، جبر و دفترداری درج شده است. همچنین مدرک دیگری موجود است، که مربوط به سال ۱۳۳۵ قمری بوده و این گواهینامه از طرف مدرسه دارالفنون صادر و به امضاء رسیده است و فرد مربوطه دوره علم دفترداری تجاری را به مدت یکسال گذرانده و از عهده امتحانات برآمده است. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، شرکت نفت در پیدایش و توسعه آموزش حسابداری در ایران سهم بالایی را به خود تخصیص داده است. خبرگان بیان داشتند که، نقطه تحول آموزش حسابداری در ایران ملی شدن صنعت نفت

بوده است. با توجه به ملی شدن صنعت نفت، حسابداران و متخصصین انگلیسی که امور حسابداری مربوط به شرکت نفت ایران را انجام می‌دادند، به انگلستان برگشتند. لذا در شرایط آن زمان نیاز به افرادی بود که امور حسابداری شرکت نفت ایران را انجام دهند، به این دلیل افرادی جهت تحصیل به انگلستان و ولز اعزام شدند تا حسابداری را بیاموزند و به ایران برگردند. برخی از افراد مذکور از جمله حسن سجادی نژاد پس از آموزش حسابداری به ایران برگشتند و زمینه توسعه آموزش حسابداری را در ایران پایه‌گذاری کردند. خبرگان بیان داشتند که، هدف آقای سجادی نژاد از ایجاد آموزشگاه حسابداری نفت سابق تربیت دانشجو برای کشور نبوده است، زیرا در این زمینه الزام و وظیفه‌ای نداشته است، با توجه به اینکه ۹۰ درصد درآمد مملکت از نفت تأمین می‌شد، مناسب نبوده است که مسئولین مالی نفت با گرفتن دانشجو از خارج کشور تأمین شود. بنابراین شرکت نفت، نیازمند یک مرکز آموزش حسابداری بوده است و به همین علت آموزشگاه حسابداری نفت سابق تأسیس شد. طبق نظرات خبرگان، کسانی که از آموزشگاه حسابداری نفت سابق فارغ‌التحصیل می‌شدند ضمن آشنایی با حسابداری می‌توانستند امور مالی شرکت نفت را پوشش دهند. به طور کلی باید گفت آقای سجادی نژاد با هدف و رویکرد تربیت متخصصین حسابداری جهت انجام امور مالی و حسابداری شرکت نفت آموزش را شروع کرد و در ابتدا جنبه عام نداشته است و به تدریج جنبه خاص آموزش حسابداری در آموزشگاه حسابداری نفت سابق در عمل تبدیل شد به این موضوع که دانشجویانی که فارغ‌التحصیل می‌شدند می‌رفتند به سمت کل جامعه و امور مالی شرکت‌های دیگر را هم انجام می‌دادند. خبرگان یقین داشتند که سیستم آموزشی آموزشگاه حسابداری نفت سابق تلفیقی از تئوری و عمل بوده است و با آموزش‌های ارائه شده دانشجویان توانمندی را تربیت و آموزش داده است و همچنین برنامه‌ریزی آموزشی مناسب و مطلوبی را در پیش گرفته بود.

۵-۹- ارتباطات آموزشی و پژوهشی

مصاحبه‌شوندگان یقین داشتند که، میزان ارتباط آموزشی دانشگاهیان و دانشگاه‌ها در سطح کشور ایران بر توسعه آموزش حسابداری مؤثر می‌باشد. در کشور ایران برنامه‌ریزی و هماهنگی آموزشی و پژوهشی مناسب بین دانشگاه‌های داخل وجود ندارد. خبرگان بیان داشتند که، کشور ایران در زمینه آموزش حسابداری با دنیا تشریک مساعی و ارتباطات مطلوبی ندارد. البته به صورت خیلی محدود، برخی از دانشگاه‌های دولتی و معتبر ایران از اساتید حسابداری خارجی جهت همکاری‌های آموزشی و پژوهشی و حتی به عنوان اساتید راهنما از خارج دعوت می‌کنند و یا اینکه مثل دانشگاه تهران فرصت مطالعاتی برای دانشجویان فراهم می‌نمایند، تا به سایر کشورها رفته و مطالعات و پژوهش در آن کشورها انجام دهند. لازم به ذکر است که برخی از دانشجویان که جهت مطالعه به سایر کشورها اعزام می‌شوند بعد از اتمام پروژه مطالعاتی به ایران مراجعت نمی‌کنند و در همان کشورها مشغول به کار می‌شوند. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که، هر چه مرزها و موانع آموزشی برداشته شود و تعاملات مناسب آموزشی و پژوهشی در رشته حسابداری در سطح جهانی برقرار شود، حسابداری

ایران توسعه پیدا خواهد کرد. بنابراین لازمه ارتقاء و تحول، ارتباطات مطلوب با کشورهای دنیا می‌باشد. با توجه به اینکه در دنیا بحث بین‌المللی شدن مطرح است و انجمن‌های جهانی هماهنگی‌های لازم را در زمینه‌های مربوطه انجام می‌دهند، لذا ضروری است ارتباطات با این انجمن‌ها برقرار و گسترش پیدا کند. خبرگان اعلام نمودند که، برقراری ارتباطات آموزشی و پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی ایران به ویژه دوره دکترا در سطح بین‌المللی باعث پیشرفت و همترازی در رشته حسابداری بین‌المللی می‌شود.

از منظر دیگر، حلقه ارتباطی بین انجمن‌های علمی و حرفه‌ای با دانشگاه‌ها مفقود شده است. در کشورهای پیشرفته ارتباط بین انجمن‌های حرفه‌ای و علمی با دانشگاه‌ها قوی و حائز اهمیت است. برابر نظرات مصاحبه‌شوندگان لازم است انجمن حسابداری ایران نسبت به ساماندهی و تعالی رشته حسابداری و پذیرش دانشجو براساس نیازسنجی در کلیه دانشگاه‌های ایران و با حمایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اقدام نماید. خبرگان تأکید داشتند که، دانشگاه‌ها می‌بایست نوعی آموزش بدهند که متناسب با نیاز حرفه و صنعت بوده و آموزش‌های ارائه شده کاربردی‌تر باشد. ضمناً آموزش حسابداری به صورت وسیع‌تر دیده شود و صرفاً در کلاس دانشگاهی نباشد، بلکه رویکرد حرفه‌ای هم لحاظ شود. طبق نظرات مصاحبه‌شوندگان، با توجه به اینکه اوضاع اقتصادی در ایران مناسب نیست، پرداخت هزینه‌های تحقیق، توسعه و پژوهش از طرف شرکت‌ها، صنعت و حرفه استقبال نمی‌شود و صنایع و حرفه جهت حل مسایل خود به دانشگاه‌ها مراجعه نمی‌کنند. در کشورهایی که دارای اقتصاد پیشرفته هستند، مشکلات صنایع و حرفه به دانشگاه‌ها محول می‌شود و دانشگاه‌ها با مطالعه و پژوهش نسبت به رفع مشکلات صنعت و حرفه اقدام می‌نمایند. ولی در ایران مشکلات و مسایل صنایع و حرفه به دانشگاه‌ها ارجاع داده نمی‌شود و از الگوهای سایر کشورها استفاده می‌شود. از طرف دیگر در ایران یک مکان یا مرکز مشخصی وجود ندارد که مشکلات صنعت و حرفه را به دانشگاه‌ها منعکس کند، لذا لازم است به صورت متمرکز یک مرکز فکر در حوزه حسابداری به وجود بیاید تا مشکلات صنعت و حرفه به دانشگاه‌ها ارجاع و مشکلات و مسایل حسابداری رفع شود. از سوی دیگر پژوهش‌های انجام شده توسط دانشگاه‌ها براساس نیاز حرفه و صنعت نمی‌باشد. بنابراین نیاز است به پژوهش‌های دانشگاهی مسیر و نقشه راه داده شود تا پژوهش‌ها طبق نیاز کشور و در راستای رفع مشکلات حرفه و صنعت و توسعه حسابداری انجام شود. خبرگان باور داشتند که، دانشگاه‌ها آموزش حسابداری را به دانشجویان ارائه و روانه بازار می‌کنند، در صورتی که وقتی که در محیط حرفه‌ای مشغول به کار می‌شوند، مشاهده می‌شود که هیچ‌گونه مهارت عملی مناسب حرفه و صنعت را نیاموخته‌اند. این مسئله موجب شده است که شکاف عمیقی بین ارتباط صنعت، حرفه و دانشگاه ایجاد شود. درست است که دانشگاه‌ها اداره کار و رفاه اجتماعی نیستند، اما باید به این نکته دقت شود که، فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، بایستی دارای مهارت باشند و بتوانند در دستگاه‌های اجرایی، شرکت‌ها، صنایع و مراکز تولیدی اشتغال داشته باشند. در حقیقت برای این عمق فاحشی که بین فارغ‌التحصیلان حسابداری و نیاز حرفه‌ای که صنعت دارد، باید چاره‌اندیشی و نیازسنجی شود.

۵-۱۰- صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها

مصاحبه‌شوندگان تأکید داشتند که، صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها در توسعه آموزش حسابداری تأثیر به‌سزایی دارد. در این بین رتبه‌بندی و اعتبارسنجی دانشگاه‌ها حائز اهمیت است. در دانشگاه‌های غرب اعتبارسنجی رشته حسابداری توسط نهادهای مستقلی انجام می‌شود. مثلاً در اروپا و یا در آمریکا یک نهاد مستقل اعتباربخشی دانشگاه‌ها را انجام می‌دهد و وقتی که می‌خواهد اعتبارسنجی دانشگاه را انجام دهد بر روی عوامل مختلفی در حوزه آموزش از جمله تعداد اساتید، منابع آموزشی، امکانات آموزشی و سرفصل‌های آموزشی و نحوه ارزیابی تمرکز می‌کند. طبق نظرات خبرگان، در کشور انگلستان در راستای اعتباربخشی، زمان اخذ آزمون پایان ترم، افرادی از نهاد اعتبارسنجی مراجعه کرده و سؤالات امتحان را با سرفصل‌های مصوب مقایسه و انحرافات را استخراج و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند، که آیا امتحانات و سؤالات براساس سرفصل‌ها می‌باشد و یا مغایر با سرفصل‌ها است. مصاحبه‌شونده (A17) تأکید داشت که، در کنکور هر سال دانشجویان با رتبه‌های برتر در دانشگاه‌های دولتی پذیرش شده و بقیه دانشجویان در سایر دانشگاه‌ها جذب می‌شوند. در نتیجه دانشجویان پذیرفته نشده در دانشگاه‌های دولتی به طور نسبی از توانایی و سطح علمی پایین‌تری نسبت به دانشجویان پذیرفته شده در دانشگاه‌های دولتی هستند و این موضوع در آموزش و یادگیری تأثیر با اهمیتی دارد. طبق نظر ایشان به‌طور کلی دانشجویانی که در دانشگاه‌های دولتی تحصیل می‌کنند دارای سواد عمیق‌تری نسبت به دانشجویان سایر دانشگاه‌ها می‌باشند. از طرفی دیگر ادغام آزمون کنکور به نفع دانشگاه آزاد نبوده است و این موضوع موجب تنزل درآمدزایی و استقلال آموزشی دانشگاه آزاد شده است. طبق نظرات خبرگان، با توجه به حجم بالای دانشجویان در کلاس‌های درس دانشگاه‌های ایران امکان انجام کارهای پژوهشی پایین است و نمی‌توان به صورت گسترده کار پژوهشی انجام داد و این می‌تواند به عنوان یک محدودیت در آموزش و پژوهش رشته حسابداری در ایران تأثیرگذار باشد. از سوی دیگر مصاحبه‌شوندگان تأکید داشتند که، دانشگاه‌های ایران به صورت بی‌رویه در حال افزایش می‌باشند. خبرگان توصیه نمودند که، ضرورت دارد واحدهای بی‌کیفیت دانشگاه آزاد تجمیع و ادغام شوند تا از اجتماع آنها یک واحد دانشگاهی با کیفیت ایجاد شود. در این خصوص نیاز است برنامه‌ریزی و طرح بازسازی دانشگاه آزاد به صورت جدی پیگیری و عملیاتی شود. در ادامه به متون مربوط به مصاحبه‌شونده (A06) در این باره اشاره می‌شود:

«...تلاش نکنیم واحدهای بدون کیفیت دانشگاه آزاد دورافتاده را حفظشان بکنیم بلکه آن را تجمیع کنیم و از محل اجتماع آنها دانشگاه خیلی خوبی درست بکنیم. طرح بازسازی دانشگاه آزاد و تجمیعی که برایش وجود دارد را با کیفیت در نظر بگیرند رتبه‌بندی‌اش بکنند امتیاز بدهند آنها که قوی هستند ماندگار هستند سرویس می‌دهند در منطقه خودشان نگهدارند برنامه داشته باشند آنهايي که ندارند حذف کنند..(A06)».

همچنین مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند، با توجه به اینکه رشته حسابداری (مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد) در کشور ایران طراحی و در دانشگاه‌ها آموزش داده می‌شود، این موضوع در هیچ جای دنیا

حتی آمریکا و استرالیا که در حسابداری پیشرو هستند وجود ندارد. علت آن افزایش دانشگاه‌ها، عدم وجود نظارت لازم می‌باشد. همچنین مصاحبه‌شوندگان (A14 و A05) بیان نمودند که، با توجه به توسعه کمی آموزش رشته حسابداری امروزه خیلی از دانشگاه‌ها و واحدهای آموزش عالی که حسابداری را آموزش می‌دهند، شایستگی و صلاحیت لازم را برای تربیت دانشجو ندارند. همچنین خبرگان تأکید داشتند که، برخی از صاحبان مراکز آموزش عالی با اهداف تجاری و درآمدزایی اقدام به تأسیس دانشگاه نموده‌اند و مالکین مراکز آموزش عالی خصوصی اصرار بر تعامل و همکاری‌های غیر منطقی با دانشجو از ناحیه اساتید حسابداری را دارند.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر شناسایی و توصیف مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران است. در این پژوهش با مصاحبه چهره به چهره با ۲۱ نفر از اساتید برجسته رشته حسابداری در ایران و رسیدن به اشباع نظری، به کشف سازه‌های مؤثر بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران پرداخته شد. در این راستا، متون مصاحبه‌های پژوهش مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و طی سه مرحله کدگذاری شدند. در پژوهش حاضر تعداد ده سازه کلان (مؤلفه‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، پدیده‌های اجتماعی و تاریخی، دولت، الزامات قانونی، حساب‌خواهی و حسابداری، دانشگاه‌ها و سایر مراکز و نهادها، ارتباطات آموزشی و پژوهشی و صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها) تأثیرگذار بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران شناسایی و شبکه روابط بین آنها ارائه و تبیین شد. طبق یافته‌های پژوهش عوامل اقتصادی یکی از کلیدی‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران شناسایی شد و مؤلفه‌هایی از قبیل جایگاه و سهم ایران در اقتصاد بین‌الملل، وضعیت مبادلات اقتصادی و سرمایه‌گذاری‌های داخلی و بین‌المللی ایران، عدم توسعه اقتصادی، نظام مالیاتی نامناسب و از همه مهمتر دولتی بودن اقتصاد ایران آثار منفی بر توسعه آموزش حسابداری در کشور داشته است. همچنین توسعه آموزش حسابداری در گرو توسعه اقتصاد بوده و در صورت پویایی اقتصاد، نیاز به آموزش حسابداری ایجاد شده و عمل آموزش حسابداری توسط دانشگاه‌ها انجام می‌شود، البته دانشگاه‌های ایران در حوزه آموزش حسابداری به خوبی نقش‌آفرینی داشته‌اند. از سوی دیگر زمانی که اقتصاد و زیرساخت‌های اقتصادی به صورت رقابتی باشد نیاز به آموزش حسابداری بیشتر احساس می‌شود و تا زمانی که آموزش عالی و دانشگاه‌ها دارای استقلال نباشند و دولتی باشند پیشرفت و توسعه مورد انتظار در حوزه آموزش به وجود نخواهد آمد. بنابراین عامل اصلی پایین بودن سطح کاربردهای آموزش حسابداری در ایران دولتی بودن اقتصاد است. از منظر دیگر دولت‌ها در توسعه آموزش حسابداری نقش به‌سزایی دارند. در کشورهای جهان سوم اهداف استفاده از حسابداری دریافت خراج و مالیات بوده و در کشورهای پیشرفته برنامه‌ریزی‌های اقتصادی ارجحیت دارد. بنابراین دولت‌ها به دلیل اهداف مهمی که در این ارتباط دارند آموزش حسابداری را تحت تأثیر قرار می‌دهند و توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها

متأثر از سازمان‌ها، نوع سیستم و محدودیت‌ها و الزامات حکومتی است. از سوی دیگر عوامل سیاسی هم بر توسعه آموزش حسابداری بی‌تأثیر نیست. در دهه‌های اخیر تأثیر سیاست و تحریم‌های اخیر در خصوص دریافت منابع علمی، بر توسعه آموزش حسابداری ایران سهم ناچیزی داشته است، زیرا اطلاعات و منابع علمی حسابداری از راه‌های گوناگون مانند اینترنت وارد ایران شده و مرزی برای دانش و منابع علمی وجود ندارد. همچنین نفوذ سیاست در انتشارات سازمان حسابرسی از جمله استانداردهای ملی باعث شده است که تولید منابع علمی و آموزشی حسابداری سازمان حسابرسی نسبت به گذشته کاهش یابد. از منظر دیگر، با توجه به برخی مسایل محرمانه متأثر از سیاست ارتباطات دولت، سازمان‌ها و صنعت با دانشگاه‌ها در حد ضعیف بوده و یکی از مشکلات کشور در توسعه آموزش حسابداری، دولتی بودن سیستم آموزشی است. علاوه بر مطالب پیشگفته باید گفت که حسابداری تحت تأثیر فرهنگ است و فرهنگ در همه عرصه‌ها نقش آفرینی می‌کند. همچنین فرهنگ بر چگونگی فعالیت، رفتار و سیاست‌های حاکم بر کسب و کار، صنعت، دانشگاه و یا یک کشور تأثیرگذار است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که، الزامات قانونی بر توسعه آموزش حسابداری در ایران تأثیر مستقیم دارد. در کشور ایران از حسابداری به عنوان ابزاری در راستای رفع تکالیف قانونی استفاده می‌شود و الزامات قانونی موجب توسعه حسابداری مالی و حسابرسی مستقل و خدمات اطمینان‌بخشی شده است و در سایر حوزه‌ها مانند حسابداری بهای تمام شده، حسابداری مدیریت توسعه چندانی مشاهده نمی‌شود. همچنین در ایران تضاد موجود بین قوانین و استانداردها و مباحث حسابداری، منتج به این شده است که آموزش دروس حقوقی و حسابداری با دوگانگی روبرو شود. به طور کلی ضرورت دارد، استانداردهای حسابداری متناسب با اوضاع و احوال و قوانین جاری کشور تدوین شود و آموزش‌های لازم توسط دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی ارائه شود. خبرگان بیان داشتند که، توسعه آموزش حسابداری در ایران متأثر از حساب‌خواهی و حسابدهی است. مصاحبه‌شوندگان معتقدند بودند که، در کشور ایران حساب‌خواهی جایگاه اصلی خود را ندارد و آنچه که در ایران مفقود شده است حق حساب‌خواهی است، زیرا ایرانیان برای خودشان حق حساب‌خواهی قائل نیستند. از طرفی هم عدم شفافیت در جامعه بر آموزش‌های دانشگاهی تأثیرگذار بوده است. توسعه آموزش حسابداری ایران از نبود شفافیت و عدم وجود سیستم‌های یکپارچه رنج می‌برد. بنابراین با در نظر گرفتن عدم شفافیت، اتفاقات بیرون از دانشگاه به دانشگاه تسری یافته و جامعه متأثر از دانشگاه می‌شود. در کشور ایران بی‌توجهی و ضعف در حوزه آموزش فناوری اطلاعات و نرم‌افزارهای حسابداری وجود دارد و نرم‌افزارها و سیستم یکپارچه مالی در سطح کشور وجود ندارد و سازمان‌های مختلف دارای سیستم‌های اطلاعاتی جداگانه هستند و هیچ ارتباط سیستمی یکپارچه و مستقل وجود ندارد. بنابراین، عدم وجود سیستم پاسخگویی مناسب در ایران، موجب شده است که حساب‌خواهی و حسابدهی به معنای واقعی محقق نشود و در نتیجه آموزش حسابداری هم از این موضوع متأثر شود. به طور کلی پاسخ‌خواهی و پاسخگویی لازمه توسعه آموزش حسابداری در ایران است و از آن مهمتر این است که حسابداری برای محیطی است که حساب‌خواهی وجود داشته باشد و اگر در جامعه کسی حساب نخواهد، حسابدار هم نمی‌خواهد و نیازی به آموزش حسابداری هم احساس نخواهد شد.

از منظر دیگر پدیده‌های اجتماعی و تاریخی بر توسعه آموزش حسابداری تأثیر به سزائی دارد و سرعت رشد و توسعه آموزش حسابداری وابسته به سرعت رشد و توسعه اجتماعی و فرهنگی است. یکی از پدیده‌های اجتماعی جنگ می‌باشد و با اتفاق افتادن جنگ در یک کشور قطعاً، اقتصاد و نیاز به آموزش حسابداری هم تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. برابر یافته‌های پژوهش ضرورت دارد پژوهش‌های حسابداری طبق اقتصاد، فرهنگ، جامعه، محیط، وضعیت و شرایط جاری ایران هماهنگ و سازگار باشد. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که، دانشگاه‌ها، مراکز آموزش عالی و نهادها در توسعه آموزش حسابداری تأثیرگذار بوده است. طبق نظرات بزرگان حسابداری ایران، دانشگاه‌های ایران، موسسه عالی حسابداری، انجمن‌های علمی و حرفه‌ای حسابداری، سازمان حسابرسی، جامعه حسابداران رسمی ایران، سازمان مدیریت صنعتی، بانک‌ها، مدرسه دارالفنون و شرکت نفت بر پیدایش و توسعه آموزش حسابداری ایران تأثیرگذار بوده‌اند. لازم به ذکر است، در سال‌های گذشته مجلات و نشریات علمی و پژوهشی حسابداری به شکل امروزی وجود نداشته است و دانشگاه‌ها در این خصوص نقش آفرینی داشته‌اند. از زمان تأسیس سازمان حسابرسی تقریباً سال ۱۳۶۲ به بعد نقش دانشگاه‌ها کم‌رنگ شد و این امر ناشی از تهیه و تدوین کتب توسط سازمان حسابرسی است، به طوری که دانشگاه‌های از منابع آموزشی سازمان حسابرسی استفاده می‌نمایند. به طور کلی سازمان حسابرسی یکی از نهادهای مهم و تأثیرگذار بر توسعه آموزش حسابداری در ایران می‌باشد و سهم بزرگی را در حوزه تهیه منابع آموزشی حسابداری به خود اختصاص داده است. از منظر دیگر لازمه ارتقاء و تحول آموزش حسابداری، ارتباطات آموزشی و پژوهشی مؤثر با کشورهای پیشرو و ایجاد و استفاده از فرصت‌های مطالعاتی، اشتراک‌گذاری دانش حسابداری در سمینارها و همایش‌های بین‌المللی می‌باشد. با توجه به اقتصاد ناسالم ایران، پرداخت هزینه‌های تحقیق، توسعه و پژوهش از طرف شرکت‌ها، صنعت و حرفه استقبال نمی‌شود و صنایع و حرفه جهت حل مسایل خود به دانشگاه‌ها مراجعه نمی‌کنند. همچنین زمانی که فارغ‌التحصیلان حسابداری روانه بازار می‌شوند، مشاهده می‌شود که فاقد مهارت عملی لازم در حرفه و صنعت می‌باشند و این امر منجر به شکاف عمیقی بین صنعت، حرفه و دانشگاه شده و نیازمند چاره‌اندیشی منطقی است. از سوی دیگر خبرگان اعلام داشتند که صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها یکی از مؤلفه‌های مهمی است که لازم است توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و مسئولین دانشگاه‌ها مدنظر قرار گیرد. رتبه‌بندی، اعتبارسنجی و صلاحیت دانشگاه‌ها در توسعه علوم حائز اهمیت بوده و برنامه‌ریزی، نظارت و بازبینی قابلیت‌های دانشگاه‌ها و تقویت اجزای آموزش جهت رسیدن به استانداردها را می‌طلبد. از طرفی هم ضرورت دارد بازنگری علمی در خصوص طراحی رشته‌های تحصیلی در ایران انجام شود. با توجه به توسعه کمی رشته حسابداری امروزه خیلی از دانشگاه‌ها و واحدهای آموزش عالی که حسابداری را آموزش می‌دهند، شایستگی و صلاحیت لازم را برای تربیت دانشجو ندارند. به طور کلی نتایج نشان داد که مؤلفه‌های اقتصادی، سیاسی و دولت بیشترین تأثیر را بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران را داشته‌اند.

در راستای مقایسه یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های انجام شده مشخص شد، نتایج پژوهش حاضر در خصوص مقوله عوامل اقتصادی مطابق با یافته‌های حساب ایلنبی، ایپس، سعید (۲۰۰۳)، دستان و سورمن (۲۰۱۴)، عمران، ابوغزاله، تاهات (۲۰۱۷)، اعتمادی، توکلی محمدی (۱۳۸۴) و دیبانتی دیلمی (۱۳۹۹) است. همچنین نتایج پژوهش در ارتباط با تأثیر عوامل سیاسی مطابق با نتایج پژوهش حساب ایلنبی، ایپس، سعید (۲۰۰۳)، دستان و سورمن (۲۰۱۴)، عمران، ابوغزاله، تاهات (۲۰۱۷) و دیبانتی دیلمی (۱۳۹۹) می‌باشد. از سوی دیگر نتایج پژوهش حاضر در خصوص تأثیر عوامل فرهنگی با نتایج پژوهش حاجیها، سلطانی (۱۳۹۳) و دیبانتی دیلمی (۱۳۹۹) مطابقت دارد. همچنین نتایج پژوهش حاضر در خصوص تأثیر مقوله الزامات قانونی بر توسعه حسابداری مطابق با یافته‌های اقدام مزرعه، نیکومرام، بنی مهد، رهنمای رودپشتی (۱۳۹۸) و دیبانتی دیلمی (۱۳۹۹) بوده است. از سوی دیگر نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش ناصار، آلكاداش، مهد (۲۰۱۳) درباره تأثیر مؤلفه دانشگاه‌ها و سایر مراکز و نهادها (زیرساخت‌های ضعیف دانشگاه) بر توسعه آموزش حسابداری همسو می‌باشد.

در این پژوهش مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران مورد مطالعه قرار گرفت، به پژوهشگران حسابداری و آموزش عالی پیشنهاد می‌شود مؤلفه‌های کلان تأثیرگذار بر توسعه آموزش حرفه‌ای حسابداری مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

با توجه به یافته‌های این پژوهش، عوامل اقتصادی یکی از مؤلفه‌های مهم مؤثر بر توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌های ایران شناسایی شد، لذا حرکت به سمت اقتصاد خصوصی و رقابتی و در نتیجه توسعه آموزش حسابداری در دانشگاه‌ها نیازمند نگاه ویژه قوای مقننه و مجریه می‌باشد تا با شکوفائی و رقابتی شدن اقتصاد، نیازهای کاربردی به حسابداری بیشتر نمایان شده و متقابلاً دانشگاه‌ها در این راستا، نیازهای آموزشی رشته حسابداری را برآورده سازند. در این خصوص لازم است رویکرد سیاسی و همکاری‌های آموزشی و پژوهشی در سطح بین‌المللی با سایر کشورهای پیشرو و حساب‌خواهی و حسابداری تقویت و بهبود یابد. همچنین پیشنهاد می‌شود قوه مجریه حمایت ویژه و مستمر در خصوص توسعه آموزش رشته‌های دانشگاهی و توسعه مرزهای دانش داشته باشد و شایسته‌سالاری و شایسته‌پروری و صلاحیت علمی برخی دانشگاه‌ها بازبینی و استقلال دانشگاهی تقویت شود. همچنین به قوه مجریه پیشنهاد می‌شود در راستای شفاف‌سازی و حساب‌خواهی و حسابداری، سیستم اطلاعاتی جامع و واحد برای کشور تدوین و عملیاتی شود. به طور کلی نتایج پژوهش حاضر، بینش جامع و فراگیری به مسئولان و تصمیم‌گیران کشور، مدیران دانشگاه‌ها، مدیران گروه‌های حسابداری، انجمن علمی حسابداری ایران، انجمن‌ها و همچنین به تشکل‌های تخصصی و حرفه‌ای حسابداری ارائه می‌کند، تا با استفاده از یافته‌ها و الگوی ارائه شده در این پژوهش تصمیم‌گیری بهینه و منطقی در راستای توسعه آموزش حسابداری کشور را اتخاذ نمایند.

فهرست منابع

- ۱) اعتمادی، حسین و محمد توکلی، (۱۳۸۴)، "عوامل محیطی مؤثر بر توسعه حسابداری در ایران"، دانشور رفتار، ۱۲ (۱۴)، صص ۲۱-۳۴.
- ۲) اقدام مزرعه، یعقوب، هاشم نیکومرام و بهمن بنی مهد، (۱۳۹۶)، "دموکراسی و توسعه حسابداری"، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، ۱۰ (۳۲)، صص ۷۱-۸۰.
- ۳) ایمان، محمد تقی و محمودرضا نوشادی، (۱۳۹۰)، "تحلیل محتوای کیفی"، پژوهش، ۳ (۲)، صص ۱۵-۴۴.
- ۴) اقدام مزرعه، یعقوب، هاشم نیکومرام، بهمن بنی مهد و فریدون رهنمای رودپشتی، (۱۳۹۸)، "آزادی‌های مدنی و توسعه حسابداری"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۱ (۴۳)، صص ۲۷-۴۷.
- ۵) اصفهانی، یاسمن، زهرا دیانتی دیلمی و فاطمه صراف، (۱۴۰۱)، "بررسی میزان آشنایی دانشجویان دکتری حسابداری با روش‌شناسی تحقیق در ایران"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۴ (۱)، صص ۵۳-۱۶۳-۱۹۰.
- ۶) به آیین، یعقوب، (۱۳۸۵)، "تفکر انتقادی در آموزش حسابداری"، مجله حسابرس، ۳۴، صص ۵۴-۵۹.
- ۷) پیری سقرلو، مهدی، آرش تحریری، رضوان حجازی و محمود صمدی لرگانی، (۱۴۰۰)، "توسعه حسابداری در دانشگاه‌های ایران: تاریخ شفاهی"، رساله دکترای تخصصی، حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، صص ۱-۵۴۷.
- ۸) توکلی، فائزه، (۱۳۹۶)، "تاریخ شفاهی (مبانی نظری، روش شناسی)"، چاپ اول، تهران، انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری).
- ۹) جامعی، رضا، (۱۳۹۷)، "بررسی تناسب محتوا و شیوه‌های آموزش حسابداری (کارشناسی ارشد با مهارت‌های مورد نیاز بازار کار: از دیدگاه دانشجویان، اساتید دانشگاه و اعضای جامعه حسابداران رسمی ایران)"، فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی، ۳ (۶)، صص ۲۳۳-۲۱۸.
- ۱۰) حاجیه‌ها، زهره و مریم سلطانی، (۱۳۹۳)، "نگرشی بر ابعاد فرهنگی حسابداری"، فصلنامه پژوهش حسابداری، ۴ (۱۵)، صص ۱۰۷-۸۳.
- ۱۱) دیانتی دیلمی، زهرا، (۱۳۹۹)، "بررسی الگوی عوامل مؤثر بر بالندگی حسابداری در ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۹ (۳۶)، صص ۳۵۸-۳۲۳.
- ۱۲) دسلر، گری، (۱۹۹۰)، "مبانی رفتار سازمانی"، ترجمه پارسائیان، علی. اعرابی، سید محمد (۱۳۹۷)، تهران، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۱۳) رجب زاده، مهدی، مهدی مرتضوی، محمد دوستار و نسرین آخوندی، (۱۳۹۹)، "توسعه چارچوب مفهومی ظرفیت‌سازی سازمانی بخش آموزش عالی جهت پاسخگویی به انتظارات جامعه: رویکرد تحلیل مضمون"، پژوهش‌های مدیریت منابع سازمانی، ۱۰ (۲)، صص ۷۳-۴۵.

- ۱۴) رحمانیان کوشککی، عبدالرسول، بهرام برزگر و اسماعیل کمالی راد، (۱۴۰۰)، "طراحی مدل بهبود کیفیت آموزش حسابداری از طریق بررسی روابط بین عوامل مؤثر بر روش‌های تدریس"، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۱(۴۱)، صص ۱۶۶-۱۳۹.
- ۱۵) رحیمی‌باغی، علی و مسلم طهماسبی، (۱۳۹۲)، "مطالعه تطبیقی آموزش حسابداری در ایران و استرالیا با تأکید بر الگوی جهانی آموزش حسابداری"، همایش حسابداری ایران دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۱.
- ۱۶) شورورزی، محمدرضا، مریم کده و علی معقول، (۱۳۹۲)، "شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت دانشجویان رشته حسابداری در دروس حسابداری پیشرفته"، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، ۶(۱۸)، صص ۱۲-۱.
- ۱۷) شریفی، اصغر و فاطمه اسلامیه، (۱۳۹۱)، "بررسی تأثیر دوره‌های آموزی بر میزان رضایت و استرس شغلی کارکنان دانشگاه‌ها"، مقالات همایش ملی الگوهای آموزش منابع انسانی دانشگاه، تهران.
- ۱۸) صالحی، مهدی، فرزانه نصیرزاده و وهاب رستمی، (۱۳۹۳)، "چالش‌های آموزش حسابداری در ایران از دید شاغلین حرفه و مراجع دانشگاهی"، دانش حسابداری، سال ۱۳ (۵۴)، صص ۸۷-۶۷.
- ۱۹) صبا، ندا، محمود معین‌الدین و حسن دهنوی، (۱۳۹۱)، "تعیین اجزای دانش و مهارت آموزش حسابداری در محیط‌های تجاری جدید با رویکرد مدلسازی معادلات ساختاری"، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱(۴)، صص ۱۱۹-۱۰۵.
- ۲۰) گلیجانی، مهرداد، رضیه علی‌خانی، مهدی مران‌جوری و رضا فلاح، (۱۴۰۰)، "طراحی مدل فراترکیب عوامل مؤثر بر توسعه حسابداری در ایران"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابداری، ۱۳(۵۰)، صص ۲۰۷-۲۲۷.
- ۲۱) عطاران، احسان و محمود رضایی زاده، (۱۳۹۹)، "مطالعه اثرگذاری آموزش ضمن خدمت بر عملکرد کارکنان شرکت طراحی و مهندسی و تأمین قطعات ایران خودرو ساپکو"، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۸۴، صص ۱۲-۱۱۴.
- ۲۲) فردانش، هاشم، خدیجه علی‌آبادی، اکبر مومنی راد و ناصر مزینی، (۱۳۹۲)، "تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج"، فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، ۱۴، صص ۲۲۲-۱۸۷.
- ۲۳) فیروزیان، محمود و محمد سروری، (۱۴۰۰)، "تأثیر آموزش ضمن خدمت بر عملکرد کارکنان (مطالعه مورد: وزارت تجارت افغانستان)"، فصلنامه پژوهش‌های معاصر در علوم مدیریت و حسابداری، ۸، صص ۲۴۸-۲۳۱.
- ۲۴) قرونه، داود، فاطمه ثنائی پور و کبری امامی، (۱۳۹۷)، "آموزش و توسعه منابع انسانی به عنوان یک رشته دانشگاهی: تجربیات گذشته و چشم‌اندازهای آینده"، فصلنامه آموزش و توسعه منابع انسانی، ۱۹، صص ۵۴-۲۹.

- ۲۵) مظاهری کوپایی، غلامرضا، (۱۳۷۴)، "بررسی آموزش حسابداری در ایران"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۲۶) نونهال نهر، علی اکبر، حیدر محمدزاده سالطه و کبری حمدالهی، (۱۳۹۳)، "ارزیابی تأثیر آموزش حسابداری (آموزش دانشگاهی و دوره‌های ضمن خدمت) و تجربه بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان"، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۴ (۱۳)، صص ۱۹۱-۲۰۸.
- 27) Adhikari, A. Tondkar, R.H. (1992), "Environmental Factors Influencing Accounting Disclosure Requirements of Global Stock Exchanges", *Journal of International Financial Management and Accounting*, 4(2), PP. 75-105.
- 28) Akbulaev, N. Mammadov, I. Shahbazli, S. (2021), "Accounting Education in the Universities and Structuring According to the Expectations of the Business World", *Universal Journal of Accounting and Finance*, 9(1), PP. 130-137.
- 29) Arpan, JS. Radelbaugh, LH. (1985), "International Accounting and Multinational Enterprising", New York: Wiley.
- 30) Asonitou, S. (2015), "The Evolution of Accounting Education And the Development of Skills, 11th Interdisciplinary Workshop On Intangibles, Intellectual Capital And Extra-Financial Information", Athens University of Economics & Business, PP. 1-12.
- 31) Belkaoui, A. (ed). (1985), "International Accounting: Issues and Solutions", West Port. Connecticut: Querum Book.
- 32) Belkaoui, A. (1983), "Economic, Political, and Civil Indicators and Reporting and Disclosure Adequacy: Empirical Investigation", *Journal of Accounting and Public Policy* (fall), PP. 207-219.
- 33) Barro, RJ. (1991), "Economic Growth in a Croos Section of Countries", *Quarterly Journal of Economics*, PP. 407-444.
- 34) Cooke, TE. Wallace, R.S.O. (1990), "Financial Disclosure Regulation and Its Environment: A Review and Further Analysis", *Journal of Accounting and Public Policy*, 9, PP. 79-110.
- 35) Choi, F.D.S. Mueller. G.G. (1984), "International Accounting. Englewood Cliffs. New Jersey", prentice Hall.
- 36) Corbin, J. Strauss, A. (2008), "Basics of Qualitative reseatechniques and procedures for developing Grounded Theory", 3th edition.
- 37) Cole F.L. (1988), "Content Analysis: Process and Application", *ClinicalNurse Specialist* 2(1), PP. 53-57.
- 38) Chu, S. Man, H. (2012), "History of Accounting Education", *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 12(1).
- 39) Douppnik, T.S. Salter, S.B. (1995), "External Environment and Accounting Practice: a Preliminary Test of a General Model of International Accounting Development", *The Internatinal Journal of Accounting, Education and Research*. 30 (2), PP. 189-207.
- 40) Dastan, A. Surmen, Y. (2014), "The Development of Accounting as a Scientific Discipline in Turkey", *International Journal of Critical Accounting (IJCA)*, 6(2).
- 41) Frank W.G. (1979), "An Empirical Analysis of International Accounting Practices", *Journal of Accounting Research*, PP. 593-605.
- 42) Goldesteain, I. (1992), "Training in Organizations: Needs Assessment", *Evelopmentand Evaluation*, 3, 21.

- 43) Grace, N. O. Okaro, S .C. Okafor, G. (2018), "Suitability, Challenges and Way forward for University Accounting Education in Nigeria", *The International Journal of Management Education*, 16(3), PP. 394-404.
- 44) Golya, A. (2020), "Competing Logics in University Accounting Education in Post-revolutionary Russia", 69.
- 45) Gallhofer, S. Haslam , J. Kamla, R. (2009), "Educating and Training Accountants in Syria in a Transition Context: Perceptions of Accounting Academics and Professional Accountants", *Accounting Education*, 18 (4-5), PP. 346-368.
- 46) Guthrie, J. and D. Parker, L. (2014), "The Global Accounting Academic: What Counts!", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, <https://doi.org/10.1108/AAAJ-10-2013-1504>, 27(1), 2-14.
- 47) HassabElnaby, H R. Epps, R W. Said. A A. (2003), "The Impact of Environmental Factors on Accounting Development: an Egyptian Longitudinal Study", *Critical Perspectives on Accounting Elsevier*, 14(3), PP. 273-292.
- 48) Hofstede, G. (1980), "Culture's Consequence: International differences in Work-related Value", Beverly Hill, Sage Publications.
- 49) Jun Lin, Z. Ming, L. (2005), "Knowledge base and Skill Development in Accounting Education: Evidence from China", *Journal of Accounting Education*, 23(3), PP. 149-169.
- 50) Kurunmaki, L. (2004), "A Hybrid Profession —The Acquisition of Management Accounting Expertise by Medical Professionals", *Accounting, Organizations and Society*, 29 (3–4), PP. 327-347.
- 51) Larson, R.K. Kenny, SY, (1995), "An Empirical Analysis of International Accounting Standards, Equity Markets, and Economic Growth in Developing Countries", *Journal of International Financial Management and Accounting*, 6(2), PP. 130-157.
- 52) Mandilas, A. Kourtidis, D. Florou, G. Valsamidis, S. (2016), "Accounting Education and Research IN Relation to Business", *Needsscientific Bulletin – Economic Sciences*, 15, PP. 3-12.
- 53) Nair, R.D. Frank, W.G. (1980), "The Impact of Disclosure and Measurement Practices on International Accounting Classifications", *The Accounting Review*, 55, PP. 426-449.
- 54) assar, M. Al-Khadash, A. Mah'd, O. (2013), "Accounting Education and Accountancy Profession in Jordan: The Current Status and the Processes of Improvemem", *Research Journal of Finance and Accounting*, 4 (11), PP. 107-119.
- 55) Omran, MA. AbuGhazaleh, NM. Tahat, Y. (2017), "Factors Affecting the Development of Accounting Practices in Jordan: an Institutional Perspective", *Asian Review of Accounting*, 26 (4), PP. 464-486, Emerald Publishing Limited 1321-7348.
- 56) Salter, S.B. (1998), "Corporate Financial Disclosure in Emerging Markets: Dose Economic Development Matter?", *The International Journal of Accounting*, 33 (2), PP. 211-234.
- 57) Sandelowski M. (1995), "Sample Size in Qualitative Research", *Res Nurs Health*, 18(2), PP. 83-179.
- 58) Williams, S.M. (1999), "Voluntary Envirmental and Social Accounting Disclosure Practices in Asia-Pacific Region: An International Empirical Test of Political Economy Theory", *The International Journal of Accounting*, 34(2), PP. 209-238.
- 59) Sandhu, N. Hussain, J. and Matlay, H. (2012), "Barriers to Finance Experienced by Female Owner/managers in India", *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 19(4), PP. 640-656.
- 60) Wang, Q. Liu, D. Qin, S. (2018), "Innovation and Practice of Applied Accounting Talents Training Mode in Local Colleges and Universities Based on Supply-Side Reform--Taking

- Shenyang Jianzhu University as an Example”, In 2018 2nd International Conference on Education, Economics and Management Research (ICEEMR 2018). Atlantis Press.
- 61) Zureigat, Qasim. (2018), “Do Accounting Programs at Saudi Universities Adopt Relevant Skills?”, Asian Journal of Business and Management (ISSN: 2321 - 2802), 6(6), PP. 85-91.
- 62) Zhang, G. Boyce, G. Ahmed, K. (2014), “Institutional Changes in University Accounting Education in Post-revolutionary China: From Political Orientation to Internationalization”, Critical Perspectives on Accounting, 25(8), PP. 819-843.

Abstract

<https://doi.org/10.30495/faar.2023.1968387.3555>

Major Components Affecting the Development of Accounting Education in Iranian Universities

Mahdi Piri Sagharloo¹

Arash Tahriri²

Received: 25 / March / 2023 Accepted: 31 / May / 2023

Abstract

Objective: The purpose of this study is to investigate the major components affecting the development of accounting education in Iranian universities.

Methods: The research method of the present study is qualitative content analysis. The statistical population of this research is the accounting professors of the top universities in Iran who have been influential in the emergence and development of academic accounting in Iran. Sampling strategy of this research is purposeful sampling. The data collection method was an unstructured interview that was conducted in 2018 and 2019.

Results: Analyzes show that 10 macro components (economic, cultural, political, social, Social and historical phenomena, government, Legal requirements, Accountability and Responsibility, universities and other centers and institutions, Educational and research communications and the competence and competence of universities), is effective in the development of accounting education in Iranian universities.

Conclusion: Among the ten structures resulting from the results of the present study, economic, political and government factors have had the greatest impact on the development of accounting education in Iranian universities. Also, the statehood of the economy and higher education system in Iran was identified as an obstacle in the development of accounting education in Iranian universities. The findings of this research can help decision makers in the field of accounting education in the country's universities in line with the development of accounting education.

Keywords: Accounting Education, Accounting Field, Higher Education, Iranian Universities

¹ Department of Accounting, Tonekabon Branch, Islamic Azad University, Tonekabon, Iran. m.piris@alumni.ut.ac.ir

² Department of Accounting, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. Corresponding Author, arashtahriri@ut.ac.ir